శ్రీ

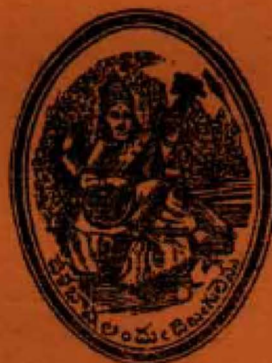
ఆంధ్రసాహిత్య

పరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy)

సంపుటము. ౨౨ { శ్రీముఖనామసంవత్సరము. చైత్రవైశాఖమాసములు. } సంచిక ౧.

కాకినాడ:

కొత్తపల్లి సూర్యరావుచేఁ బరిషత్కార్యాలయమునఁ
బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోష్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-౦-౦.

విడిసంచిక రు ౦-౮-౦.

1933.

విషయసూచిక.

ఆంధ్రసాహిత్య
పరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౨౨.	శ్రీముఖనామసంవత్సరము చైత్రవైశాఖమాసములు.	సంచిక ౧.

రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభాహ్వాన సంఘాధ్యక్షుని యుపన్యాసము.

ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు.

శ్రీ రాజా కాండ్రేగుల శ్రీనివాసజగన్నాథరావు బహదరుగారు.

---

1. శ్రీముఖవత్సర పరిషత్సభాసమావేశ మీపురవరంబున జరుగు మహాభాగ్యము లభించుటచే నేతత్పౌరుల మెల్లరముఁ గడుం గడు ధన్యులము. ఈపురభాగ్య మెట్టిదియో కాని, రాజరాజనరేంద్రాది మహారాజ పరిపాలితంబై, నన్నయాది సత్కవీంద్రుల కునికిపట్టై, ఖండఖండాంతరముల నెల్ల సుప్రసిద్ధంబై వన్నెకెక్కి మహావైభవమున నలరారు మహాసౌభాగ్యమును జిరకాలమునుండియుఁ గాంచుచునే యున్నది. నేఁటికిని ప్రాచీనాంధ్రరాజుల నామావళిచే నలరారెడి యదృష్టము ననుభవించుచున్నయది. ఓపురరాజమా! హృద్యానవద్య గద్య పద్య రచనా శేముషీమంతులును, నిగమాగమ పురాణేతిహాసవిదులును, పట్టభద్రాది బిరుదాంకితులు నైన మహాణవిద్యా గరిష్ఠుల నిచ్చటి కీతటి నాహ్వానించి వారిసందర్శనంబున నేత్రంబుల కపూర్వపర్వం

బొనరించి వారి వాగమృతధారల మాకుఁ గర్ణరసాయనంబుఁ గావింప నెంచితివా? మమ్ముల నెల్ల నానందరసాబ్ధి నోలలాడింప నుద్యమించితివా! ఇదియంతయు నీ పురవాసుల ప్రాక్తనజన్మఫలంబుగాక మఱి యేమున్నది?

2. గౌతమీవాహిన్యమృతక్షాళితాఖిలాఘులై, రాజరాజనరేంద్రపాలనావిధాన సంతుష్టాంతరంగులై, ప్రాగల్భ్యనన్నయకవీంద్ర కవితాకుమారికావచనామృతపానమత్తచిత్తులై, యిహలోకంబుననే స్వర్గలోకసుఖంబుల ననుభవించు మహాసౌభాగ్య మీపౌరులు మున్నొకతఱి నందియుండిరి. నాఁటి యుచ్ఛస్థితిఁ దలఁచుకొనిన నేఁటికిని మేన గగుర్పాటు జనించు. మహాప్రాభవంబున విలసిల్లిన యీపురీమతల్లిపైఁగల నిర్వ్యాజప్రేమ మెయి మీ రంద ఱీ శ్రీముఖవత్సరంబున నీపరిషత్సమావేశ మీయెడ జరిపింప నెంచినందులకు కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనశతంబుల నర్పించుచున్నాఁడను. ఓ విద్వద్రాజ శిఖామణులారా! వాని నెల్ల సాదరాహ్లాద చిత్తముల నందికొన మిమ్మెంతయుఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

3. ఇట్టి మండువేసవిని యడుగుఁ దీసి యడుగిడఁ గాళ్లు బొబ్బలెక్కు తీక్ష్ణాతపంబునకుఁ గొంకక ప్రయాణవ్యయప్రయాసభారంబుల కోర్చి యేతెంచు మిమ్మును, మీముఖకమలములను గాంచుకొలఁదిని మీదృఢ నిశ్చయము, మీపరిషత్కార్యదీక్షా పరతంత్రతయుఁ దేటతెల్లంబుగఁ దెలియుచునే యున్నవి. బాపురే! భవన్ముఖేందు బింబనిర్గతస్వచ్ఛవిద్యాతేజం బీ సభాస్థలి నెట్లు ప్రకాశింపఁ జేయుచున్నదో! ఇట్టి మహాపురుషు లొక్కచోఁ గూడినఁ జేయరాని కర్జంబు లెందైన నుండునే? తలంచిన మాత్రంబున సంకల్పంబులు ఫలసిద్ధిం బొందకుండునే?

4. మహాశయులార! నన్నయ కవీంద్రుని కన్నియయై, రాజరాజనరేంద్రాది మహారాజుల మన్ననలకు గుఱియై, పెఱబాన వెలందులకుఁ గన్నుగుట్టై నానాసుకావ్యాలంకారశోభితయై విలసిల్లిన యాంధ్రవాణి యీనడుమ నరహోమయాలంకారముల ధరింపవలసివచ్చునాయని భీతిజనించె. అకటా! దుర్దినము లిఁక మించికలవే? "మహి మున్వాగనుశాసనుండు సృజియింపం గుండలీంద్రుండు తన్మహనీయస్థితి మూలమైనిలువ, శ్రీనాథుండు ప్రోవన్, మహామహులై సోముఁడు, భాస్కరుండు వెలయింపన్" సొంపు దీపించు నని కవీంద్రులచేఁ బొగడ్తలఁగనిన యీ బహుళాంధ్రోక్తి మయప్రపంచకము కాలవశమున

నో, దైవ వశముననో పారావారోత్తుంగభంగనిమగ్న మై రూపుమాయు దినములు కూడ వచ్చునేమోయని భీతి జనించినది.

5. మహాశయులారా! సోమకాసుర హస్తంగతములై కుయ్యిడు వేదముల నుద్ధరించిన పరమకరుణామయమూర్తి—గాక్త్రేయు, కాపాలికాది పాషండకల్పిత విపరీతార్థంబు లణంప నాదిశంకరుఁ బుత్తెంచిన ప్రేమైకస్వరూపుండు—సర్వహృదంతరాళముల విలసిల్లు విశ్వమయుండు—అనదుమ నాయాంధ్రవాణి యనుభవింపఁబోయిన దుర్దశాసూచనలం బాప సమకట్టి యీయట్టి భాషాభిమానుల సృజించి యెల్లర నిట సమకూర్చి తొల్లింటి యౌన్నత్య మాపెకుఁ బ్రసాదించెఁగదాయని నాడెందమానందరసాబ్ధి నోలలాడుచున్నయది. "పరిత్రాణాయసాధూనాం। వినాశాయచ దుష్కృతామ్॥"అను గీతావచనము భగవానుఁ డేల మఱచును?

6. అట్టితఱి యీయాంధ్రపరిషత్తుదయించుటచే మీముబోఁటి భాషాభిమానులు, దృఢ కార్యదీక్షాపరతంత్రులు నగు మహానుభావుల ప్రజ్ఞావిశేషంబులచే నాగండము గడచినది. త్రిలిఙ్గ భాషామతల్లిని యిట్టి యిక్కట్టులఁ బడనీయక, దీనానను గానీయక, బిట్టు గుందనీయక యామె వదనమున మగుడ నవనవో న్మేషదరహాసచంద్రికల వెల్లివిరియింప స్థిరబుద్ధి నృద్ధకంకణులై కార్యరంగమునకు ముందంజ వేయు మీముబోఁటి సత్పురుషులను, సూరిశిఖామణులను మాతృభాషాసేవాపరతంత్రుల నె ట్లభినందింపవలయునో, యెట్టు లాహ్వానింపవలయునో, యెట్టి యాతిథ్యంబుల నాదరింపవలయునో, యించుకయు నెఱుంగకున్నాఁడ. మీకు స్వాగతమొసంగనిలిచియుఁ బలుకుల కందక పరువు లెత్తు తలంపుల యలజడి వారించుకొనఁ జాలక యింతదనుకఁ దప్పినక్తిం జనని నానేరము క్షమింపుఁడు.

7. సభాసదులార! మఱియొక చిన్న మనవి.

నేఁటి యాంధ్రలోకమున నాంధ్రవాణి కొక యపూర్వతేజము చేకూరినది. స్త్రీ సమాజమందును బెక్కురు కవయిత్రీమతల్లు లుద్భవించి, త్రిలింగ వాగ్దేవీపాదారవిందముల వివిధకావ్య కుసుమముల నలంకరించుచుండిరి. వీరి కింకను దగు నూఁత నొసంగి, యిట్టి సాహిత్య పరిషత్సభలకు వారలంగూడ నాహ్వానింపుచు, భావ్యాంధ్రభారతీసేవ యిబ్బడిగ జరుగుటకై యాంధ్రకాంతామణులఁ బ్రోత్సహింప నీసభవారు మున్ముందు నింతకంటె నెక్కుడుగఁ

బూనుదురని నాకోరిక. మఱియుఁ గేవలము భావప్రధానముగఁ గవనమల్లుచు ననేక యువకులిపుడు తెనుఁగు తల్లికిఁ గ్రొంగ్రొత్తపోకడలు చూపుచున్నారు. భాషయేదైనను భావమే ప్రధానము కనుక వీరి యభిప్రాయములకు భిన్నము గాకుండునటులును, వీరు నిరుత్సాహవంతులయి తమ కార్యమునుండి విరమింపకుండుటకునై, యీనవవారిని నఖిలాంధ్రప్రపంచమును, భావకవులకుఁ గూడ నిందు తగు స్థానమొసంగి ప్రోత్సహింపఁగోరుచున్నాను. ఇట్లుభయపక్షము లొకటిగాఁ గూడినచో నాంధ్రవాణికి నితోధికముగ సేవ యొనరించినవారము గాఁగలము! "తృణైర్గుణత్వమాపన్నై ర్బధ్యంతే మత్తదంతినః" అను ప్రాజ్ఞలోకపునుడి యెంతయు మనకిప్పు డనుసరణీయము.

8 సభ్యులార! ప్రాచీనకవీంద్ర కల్పితంబులగు సద్గ్రంథంబులు కాలగర్భమునఁ బడి జీర్ణింప నక్కటికమునఁ బెక్కుఁజిక్కులకు లోనయ్యు వానిని సంపాదించి వెలువరించుచుఁ, దస్మాలకంబుగ నాంధ్రభారతి నలంకరించుచుండిన మీప్రజ్ఞావిశేషములు శ్లాఘాపాత్రములు! ఇట్లు భాషకును, దేశమునకును, బ్రాచీనకవీంద్రులకు నమూల్యంబగు నలంకారముల నందఁజేయు భవాదృశమహనీయుల కాపరమేశ్వరుఁ డాయురారోగ్యభాగ్యముల నొసంగఁ బ్రార్థింపుచు విరమించుచున్నాను.

విద్వద్రాజ శిఖామణులార! స్వాగతము!!
ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభ్యులార! స్వాగతము!!
ఆంధ్ర వాఙ్మయోద్ధరణదీక్షాకంకణబద్ధహస్తులార! స్వాగతము!!

21, 22 వ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభ.

రాజమహేంద్రవరము.

అధ్యక్షు లగు వడ్డాది సుబ్బరాయఁడుగారి ప్రారంభోపన్యాసము.

శా. ఆరంభంబుల కెల్ల జీవము మహాత్మా! నీవ కావే? భవ
త్కారుణ్యామృతవృష్టి నొందు ఫలముల్ గార్యంబు; లేనీవయిన్
భారంబంతయు వైచి పౌరుషము యావచ్ఛక్తిఁ గావింతుఁ బ్రా
పై రక్షింపవె సత్ప్రియత్నములు; దేవా! భక్తచింతామణీ!

మహాశయులారా!

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుయొక్క యీవార్షికోత్సవమున నగ్రాసనాధిప త్యము వహించి కార్యక్రమ మంతయు నడుపు మని నన్ను మీరు నియోగిం చినందుకు మీ కందఱకు నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞుఁడను. ఆఱువదివత్సరముల కంటె నధికకాలమునుండి నే నాంధ్రవాఙ్మయప్రపంచమున నించుకసేవ చేయు చుండుటచేతను, మీలోఁ బెక్కురకంటె వయోవృద్ధుఁడ నగుటచేతను, నన్ను మన్నించుయుద్దేశముతో మీ రీగొప్పపదవి నాకు దయచేసియుందురు. కాని, గంభీరముగాఁ బ్రసంగముఁ జేయుటకు నాటంకముగాఁ గంఠమునకును, వ్రాయు టకుఁ బ్రతిబంధకముగా హస్తమునకును వణఁకు ప్రాప్తించినది. పరిచితులను బోల్పలేనంత నేత్రావరోధముఁగూడ సంభవించినది. నడకకు వీలు లేకుండఁ బాదములు తేలిపోవుచున్నవి. ఇట్టి దుస్థితికి నా తేఁడుసంవత్సరములకు మునుపే నేను లోనయినాఁడను. వినుఁడు:—

"మ. గళమాధుర్యము హస్తకౌశలముతోఁ గంపంబునం జాఱెఁ; జే
రలలం దూఁగెడు నావకేవ నొడ లూఁగాడం గడంగెన్ నడన్;
బొలయన్ గొంతెడఁగాఁ, గనుల్ పరిచితుం బోల్పంగ లేకుండె; పీ
నుల కింకన్ జరగాలి సోఁక దటు; రెంటుండెబ్బదయ్యేన్ సమల్."

భక్తచింతామణియు, నాపదుద్ధారకుఁడు, నార్తరక్షామణియు నగు పర మేశ్వరుని నిర్హేతుకజాయమానకటాక్షముచేత నేను దినములు పుచ్చుచున్నాఁ డనే గాని యుపన్యాసము వ్రాయుటకుఁ, జదువుటకు, విద్వచ్ఛిఖామణులచే నలంకరింపఁబడిన యిట్టిమహాసభ నడుపుటకు సామర్థ్యము గలవాఁడను గాను.

అందుచేత నాప్రసంగము లోటుపాటులతోఁగూడి మీ కాశాభంగము గలిగింపవచ్చును. కాన మీరు నాయందుఁ గరుణించి నాకుఁ దోడుపడి సభ జయప్రదముగా జరుపవలయు నని వేఁడుకొనుచున్నాను.

ఈసభ మును పొకసారి యీపట్టణమున 1913 సం॥రమున జరిగెను. ఆసభకు గీర్తిశేషులైన శ్రీరాజా పానుగంటి రామారాయనింగా రధ్యక్షత వహించి దానిని మిక్కిలి జయప్రదముగా జరిపిరి. ఈసమావేశము రాజమహేంద్రవరమున జరుగుటకిది రెండవపర్యాయము. రాజమహేంద్రవరముపేరు విన్నచో మతాసక్తియు నాంధ్రసారస్వతానురక్తియుఁ గల ప్రతిమనుష్యుని హృదయము సంతోషమున నుప్పొంగక మానదు. ఏలయనఁ బితృవాక్యపాలనదీక్షితుఁడయిన రఘువరేణ్యుఁడు రామచంద్రుఁ డీమహానదీతీరమునఁ బర్ణశాల నిర్మించుకొని తనయారణ్యవాసదీక్షను నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగించెనో, కళత్రవియోగ మైనకాలమునఁ జల్లని యీయేటినీరములలో స్నానముఁ జేసి తన విరహసంతాపము గొంతవఱ కుపశమింపఁ జేసికొనెనో, పరమపతివ్రతాతిలకమైన సీతామహాదేవి స్నానపానములచేత నీనదీజలము పవిత్ర మయ్యెనో, యట్టి పావనగోదావరీనది యీపట్టణమునకుఁ బశ్చిమభాగంబునఁ బ్రవహించియేగదా లక్షలకొలఁది తైర్థికులఁ బవిత్రులఁ జేయుచున్నది. ప్రథమాంధ్రమహాకవియనియు, వాగనుశాసనుఁ డనియు సుప్రసిద్ధబిరుదములు వహించిన నన్నయభట్టారకుని కవితారసము, తద్గౌతమీప్రవాహసదృశ మై, యనర్గళమై, సర్వరసజ్ఞాస్వాద్యమై, మనోరంజకమై వెలసినది యీనగరమందే గదా ? అనేకసువర్ణాలంకారములతో, మృదుసుందరపదవిన్యాసములతో, బహుళార్థకల్పనాచమత్కృతులతో, నిరుపమానరమణీయభావములతో, మధురతరధ్వనులతో, ముదిమి నెఱుఁగక నేఁటికిని సర్వాంగసౌష్ఠవము గలిగి విరాజిల్లుచున్న శ్రీనాథమహాకవికవితాకన్యక యీనగరవీథులయందేగదా మనోహరగానము గావించినది ? చాళుక్యసామ్రాజ్యలక్ష్మికిఁ బట్టఁగొమ్మయై, రెడ్డిరాజుల మహావైభవమునకు నిలయమై వేఁగీవిషయమునకు నాయకమణియై యీపట్టణమేగదా చిరకీర్తి గడించినది ? చాళుక్యవంశాలంకారుఁడు, నాంధ్రమహాభారతకృతిపతి, నన్నయభట్టనారాయణభట్టప్రముఖుల కాశ్రయుఁడు, శూరశిఖామణి, రాజశేఖరుఁడు నయినరాజరాజున కీనగరమేగదా రాజధాని యైనది ? చీఁకటియుఁ, గళింగయు, సింహాచలముఁ, జిల్లసముద్రము మున్నగు

రాజేగదా! ఇట్టి ప్రభువునకు నిటువంటి గొప్పకష్టము సంభవించుట మిక్కిలి శోచనీయమని వేఱుగాఁ జెప్పనేల? దుఃఖమహాసముద్రమున మునిఁగియున్న యామహారాజుగారికిని, వారి కుమారులకును, కుటుంబమునకును, నీసాహిత్యపరిషత్పక్షమునను, మాయాంధ్రపక్షమునను దుఃఖోపశమనార్థమై సానుభూతి వెల్లడించుచున్నాఁడను. ఈదుఃఖసాగరమును దరించుటకుఁ బరమదయాళుఁడగుపరమేశ్వరుఁడు తగిన మనోధైర్యమును శ్రీవారికిని, వారిపుత్త్రీపుత్త్రవర్గమునకును బ్రసాదించుఁగాక! పరమసాధ్వీశిరోరత్నమైన యాదేవియాత్మకు సర్వేశ్వరుఁడు శాంతి ననుగ్రహించుఁగాక!

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులో సభ్యులుగానుండి దీనిమీఁద నత్యంతాభిమానము గలిగి, నిరుటివార్షికసభ బరంపురములో జరుపనిశ్చయించి, యచ్చటి కీపరిషత్తు నాహ్వానించిన బ్ర॥ శ్రీ నేమాని నరసింహశాస్త్రులవా రాకస్మికముగాఁ బాఠశాలలోఁ బాఠముఁ జెప్పుచు స్వర్గస్థులైరని మీకు విన్నవింపవలసి వచ్చినందులకుఁ జాల విచారించుచుఁ బరిషత్పక్షమున వారికుటుంబమునకు మనసానుభూతి దెలియఁజేయుచున్నాను.

పరిషద్విషయమున నే నీసందర్భమున నొకమనవి చేయఁదలఁచుచున్నాఁడను. వంగమహారాష్ట్రాదిదేశములలో స్వస్వదేశభాషాభివృద్ధినిమిత్తము పరిషత్తులు బైలుదేఱి, తత్తద్వాఙ్మయములను బెంపొందించుచున్న కాలమున, 2,20,000,00 లు జనులుగల యాంధ్రదేశమున, సారస్వతసేవార్థము నెలకొల్పఁబడిన ప్రతిష్ఠాపన మొక్కటియు లేకపోవుటకు విషాదమునొంది చెన్నపురిలోఁ బ్రెసిడెన్సీ మేజస్ట్రేటుగానుండి, యెన్నో పనితొందరలు గలిగియు నందులోనే తీఱికఁజేసికొని "యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు" స్థాపించి, యనేకమహారాజులను దానికిఁ బోషకులుగా నేర్పఱిచి, స్వార్థపరత్వ మింతమాత్రము లేక తమకాలమును దమపలుకుబడిని బరిషత్తునిమిత్తమే యుపయోగించుచుఁ బరిషద్వృద్ధియే ప్రధానకార్యముగా నవలంబించి, వృద్ధులయ్యు శ్వాసకాసములవల్ల బాధపడుచుండియు వానిని సరకుగొనక సంవత్సరమున కొక్కొక్కతావున నాంధ్రదేశమునందలి యన్నిమండలములలోను సభలు జరుపుచు, నాయాసభల కరిగి జయప్రదముగా వానిని సాగించుచు దేశసేవయు వాఙ్మయసేవయుఁ దన్మూలమున నాంధ్రమహాజనసేవయు నిరంతరాయముగఁ జేయుచున్న దేశాభిమానికి శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారికి మనయాంధ్రసాహిత్యపరి

మత్తు మనఃపూర్వకముగాఁ గృతజ్ఞత గనఁబఱుపవలసియున్నది. ఉపకారవేతనము వందలకొలఁది రూప్యములు నెలనెలకు నందుకొనుచు, నేవిధమైన లోకసేవయు లేక కుటుంబపోషణమాత్రముఁ జేసికొనుచు హాయిగాఁ గాలక్షేపముసేయుచుండు వారివలెఁగాక, శ్రీరామయ్యపంతులుగారు పైరీతిగా మాతృదేశసేవఁ జేయుచున్నందుకు మన మందఱము వారి కభివందనశతంబులు సమర్పింపవలయును.

ఇఁకమీఁద నన్నయతిక్కనాది ప్రాచీనమహాకవులకును, నాధునిక విద్వత్కవులకును నమస్కరించి, యీయాంధ్రపరిషత్తువలన మనకు, మన దేశమునకుఁ గలుగులాభముల నించుకయుగ్గడించుచున్నాఁడ.

(1) పరిశుద్ధమై సలక్షణమై విచక్షణగ్రాహ్యమై యలరారుభాష గ్రంథములయం దుండవలె ననునదే యీపరిషత్తుయొక్క యుత్తమసంకల్పముగుటఁ గడుంగడు శ్లాఘనీయము. కాలానుసారముగా జనసామాన్యమున కుపయోగించుగ్రంథము లన్నియుఁ బైనియమములం బాటించి సాధ్యమైనంతసులభశైలిని రచియించుట యీనాఁటిరచయితలందఱు ఆదర్శముగా నిలుపుకొనుట మంచిది. లాక్షణికమైనభాషాప్రయోగములకై పరిషత్తు ప్రయత్నము చేయుచుండుట ప్రశంసనీయము. ఈప్రయత్నము సముచిత మని తలంచియేగదా పాఠశాలలలో లక్షణవిరుద్ధమైనభాషనుపయోగింపఁగూడ దని యధికారులు శాసించిరి!

(2) తంజాపురము, చెన్నపురము మొదలగునగరములలోను దెనుఁగుదేశమునందలి బహుగ్రామములలోను గలపురాతనకవిరచితగ్రంథములు చెదపురుగులపాలఁబడి నశింపకుండఁ, జివికి చినిగి నిష్ప్రయోజనములు గాకుండ, వానిం దెప్పించి నిజభాండాగారమున నిలిపి యాంధ్రసారస్వతమున పరిషత్తు చేయుచున్న మహోపకార మింతింత యని చెప్పనలవి గాదు. కొన్ని వేలగ్రంథములు పరిషద్గ్రంథాలయమున సేకరింపఁబడియున్నవని విని మిక్కిలి సంతసించుచున్నాను. ఈపరిషత్తు లేకపోయినయెడల నెన్నోయమూల్యగ్రంథములు క్రిమిదష్టములై నామరూపములు లేక నాశనమొందియుండునుగదా. అట్టికష్టమును దొలగించుటచే నాంధ్రవాఙ్మయమున కీపరిషత్తు మహోపకారక మని తలంపవలయును.

(3) ఈపరిషత్తు పత్త్రిక నొకదానిని బ్రకటించుచుండుటగూడ మహోత్కృష్టకార్యము. కేవలభాషావిషయములు, సారస్వతవిషయములుఁ బ్రత్యేక

దూరస్థానములవఱకుఁ దమరాజ్యమును వ్యాపింపఁజేసి, జయస్తంభములు నిలిపి, శ్రీనాథాదిమహాకవుల కాశ్రయులై, 'జగనొబ్బగండ' బిరుదుగల పెండపూఁడి యన్నయమంత్రి మొదలగు నమాత్యప్రముఖుల కేలికలై, స్మరణీయులయిన వీరభద్రేశవేమపృథ్వీపాలురకు నీపురమే గదా యునికిపట్టయినది? శుద్ధాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్వచననైషధాది కావ్యములను, రాజశేఖరచరిత్రము మున్నగుగద్యకావ్యములను, నాంధ్రసరస్వతి కపూర్వాలంకారమైన యాంధ్రకవులచరిత్రము మున్నగుశతాధికగ్రంథములను రచియించి మేటికీర్తి గాంచిన నామిత్రులు కందుకూరి వీరేశలింగకవిగారికిని, భాషాత్రయవేత్తయై యుత్తరరామచరిత్రము, మృచ్ఛకటికము మొదలయిన మహానాటకముల నాంధ్రీకరించి ప్రఖ్యాతిగాంచి యీనాఁటి రాజమహేంద్రవరకవిత్రయములో నొకరైన వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రిగారికిని నివాసస్థానమైన దీపట్టణమే గదా? ఇంతటి యీనగరప్రాశస్త్యము నామనమున దృఢముగ నాటుకొనుటచేతనే కాకినాడపురమును మొట్టమొదట సందర్శించినప్పుడును, పదపడి రాజరాజనరేంద్ర పట్టాభిషేకస్మారకమహోత్సవము బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవిగారి షష్టిపూర్తిమహము నిట జరిగినసందర్భములను నే నీపట్టణమహిమను గూర్చి యీ క్రిందిపద్యములు మూఁడును రచించి మదీయచాటుప్రబంధమునఁ జేర్చుట గలిగినది. వీనియం దతిశయోక్తి లేశమును లేదు. మూఁడవపద్యము పునర్ముద్రణమునఁ గానఁబడును.

గీ. ఈడునకుఁ జిన్నదై కాకినాడనగరి, మెప్పులనుమీఱురాజమహేంద్రపురిని
పడుచుబోగముచానకుఁబసలుమెండు, ముసలిముత్తైదువకునింతపసుపుబొందు.

మ. కురువంశాంకుర మేమహూర్తమున శంకుస్థాపనం జేసెనో
పురముం గట్టను రాణ్మహేంద్రుఁడు, మఱేముహూర్తంబునం గావ్యముల్
విరచింపం గవినన్నభట్టు పసుపుంబిల్లారిఁ బూజించెనో,
సిరియున్ వాణి, వసింత్రు నేఁడుఁ జెలిమిన్ శ్రీరాణ్మహేంద్రంబునన్. 2

శా. శ్రీమన్నన్నయ రాణ్మహేంద్రమున వేసెన్ బంచమామ్నాయస
న్నామంపుం గృతిమొల్క తెల్గునకు నేనాఁ, డాయె వేయేండ్లు; గో
దామాహాత్మ్యమొ, భూమిసారమొ, యటన్ దద్వృత్తమూలాన, నె
క్కేవిన్ లేకయొ, ప్రస్ఫురద్రసములై యిప్డున్ ఫలించుం గృతుల్.

అత్తకోడండ్రయిన లక్ష్మీసరస్వతులు పరస్పరకలహంబులు లేక యీపురమునఁ గలసి మెలసి యున్న తెలుఁగున నాంధ్రదేశమున మఱియొకతావున

నెక్కడ లేరనుట నిర్వివాదాంశము. పూర్వోక్తము లయినకారణములచేతఁ బరిషద్వార్షికసభ మరల నీవత్సర మిచ్చుటకి వచ్చుట, యాంధ్రభాషాయోషామణి పుట్టినింటిసొబగు తాను మఱియొకమాఱు చూడఁగోరి యని నేను భావించెదను.

సర్వవిధముల మనము సంతోషింపవలసిన యీమహోత్సవ సమయమున నతివిషాదకరమయినయొకవిషయము మీ స్మరణమునకుఁ దేవలసివచ్చినందులకై నేను మిక్కిలి చింతించుచున్నాను. అభినవకృష్ణరాయఁ డనియు, నధునాతనాంధ్రభోజరా జనియు నన్వర్థబిరుదములు దాల్చిన శ్రీపిఠాపుర మహారాజగారికి శ్రీ రాజా వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావుబహద్దరువారికి ధర్మపత్నీవియోగరూపమున గొప్పకష్టము సంభవించిన దని మీరందఱు వినియుందురు. ఈకష్ట మారాజకుటుంబమునకే గాక యాంధ్రదేశమున కంతకు—నొక్క యాంధ్రదేశమున కననేల—దక్షిణహిందూస్థానమున కంతకు సంభవించిన కష్టమని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. 'ఇచ్చునాయేనుఁగుపాఁడి' యని విజయవిలాసములోఁ జెప్పినట్లు శ్రీసూర్యారాయమహారాజగారు చేతికెముకయే లేదన్నట్టు లెన్నోధర్మసంస్థలకు లక్షలకొలఁది విరాళము లిచ్చి పోషించిరి. 1915 సం॥రమున బళ్లారిలో జరిగిన పరిషత్సభకు నేను రచియించి యంపినపద్యములలోని యీ క్రిందిసీసమువలన వారియౌదార్యాదులు వ్యక్తపడఁగలవు.

సీ. గ్రామ్యసంపర్కదౌర్భాగ్య మాంధ్రమునకు, బకులఁ జేకుఅసిష్టపడనిసుమతి
రాజమహేంద్రమున విభ్రాజితసౌధంబు, గట్టించి, బడి కిచ్చినట్టిదాత
కాకినాడను బీఠికాపురంబునఁ దనకాలేజి హైస్కూలు గలవలంతి
యనదబిడ్డలకు విద్యాబుద్ధు లబ్బఁగా, శరణాలయం బిడ్డ సదయహృదయుఁ,
డాంధ్రసాహిత్యపరిషదధ్యక్షుఁ, డాంధ్రకోశరచనాదికప్రేరకుండు, రావు
వేంకటకుమారమహిపసూర్యాంకుఁ డెట్లు, కృష్ణరాయప్రశంసస్ఫురింపకుండు?

(వసురాయచాటుప్రబంధము.)

ఈ యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు ప్రారంభించిన నిఘంటువునకు లక్షరూప్యములు విరాళ మిచ్చిన మహాదాత యు, ననేక కవుల ను విద్వాంసుల ను వేతనములిచ్చి నిల్పి గ్రంథముల రచింపఁజేసి, వాఙ్మయసేవాపరుఁడైన పండిత పక్షపాతియు, నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకుఁ బోషకుఁడునైన ఘనుఁ డీమహా

ముగా లాక్షణిక భాషలోఁ బ్రకటించుపత్రిక యాంధ్రదేశమున నిప్పుడు లేదు ఆగొప్ప వెలితి యీపత్రికవలనఁ దీఱినదనుట నిస్సంశయము. ఇందుఁ బ్రకటింపఁబడువిమర్శనములు, వాఙ్మయసంబంధమైనవ్యాసములు నమూల్యము లని వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱ లేదు. ఈపత్రిక ప్రతిమాసము ప్రకటింపఁబడక రెండేసి నెలలకొకసారి ప్రకటింపఁబడుట శోచనీయము దీనికి ధనాభావమే కారణ మని తోఁచుచున్నది. వాఙ్మయాభిమానముగల యుదారధనికులు తగినప్రోత్సాహ మొసఁగి మాతృభాషాసేవఁజేయఁ గంకణముకట్టుకొన్న యీపత్రికాలలామ మును బ్రతిమాసము స్ఫురద్రూపముతో వెడలి యాంధ్రులకెల్ల హృదయానందము గలిగించునట్లు చేయుదురుగాక !

(4) ఆంధ్రభాషయందలి తత్సమ తద్భవ దేశ్యశబ్దముల కన్నింటికిని సరియైనయర్థములఁ దెలుపుసంపూర్ణనిఘంటువు మనభాషలో నింతవఱకు లేదు. ప్రప్రథమమున బ్రౌణ్యనిఘంటు దీనివెలితిఁ గొంత దీర్చినది. వైదేశికులయ్యు బ్రౌనుదొరగారు మనభాషయం దత్యంతాభిమానము గలవారై తాళపత్రలిఖితములయిన యనేక మహాగ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు వ్రాయించి వానిని ముద్రింపించుటయేగాక యాంధ్రాంగ్లేయనిఘంటువు, నాంగ్లేయాంధ్రనిఘంటువు నను రెండుగ్రంథములు బహుపండితసాహాయ్యమున రచియించి మనకుఁ జేసినమేలును మన మెన్నఁటికిని మఱవఁజాలము. అటుతరువాత మహాపండితులయిన పరవస్తు చిన్నయసూరిగా రాంధ్రభాషాభిలాషుల కత్యంతోపయుక్తమైన బాలవ్యాకరణమును, నీతిచంద్రికను రచియించి యాంధ్రశబ్దములకు సమగ్రనిఘంటువు నొకదానిని గూడ నిర్మింపఁబూని యది పూర్తిగాక మునుపే యాంధ్రులభాగ్యహీనతచేఁ బరమపదించిరి. పిమ్మట బ్రహ్మశ్రీ బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు సూరిగారిపూనికను గొనసాగింపఁ దలఁచి సారస్వతసముద్రమును దరిచి చిరకాలపరిశ్రమముఁ జేసి తమపరిశ్రమమునకు ఫలితముగ శబ్దరత్నాకర మను నొకనిఘంటువును రచియించి యాంధ్రలోకమునెల్లకృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులై కీర్తిశేషులైరి. భాషాభిమానులగు మనదొరతనమువా రాగ్రంథమును బ్రకటించి మనకు మహోపకారముఁ జేసిరి. బ్రౌణ్యనిఘంటువునందును, శబ్దరత్నాకరమునందును లేనిపదము లనేకము లింకను గానవచ్చుచున్నవి. పూర్వోక్తనిఘంటుకర్తలకు లభింపని యనేకప్రాచీనగ్రంథములు నేఁటికాలమునఁ బరిషత్తునకు లభించుచుండుటచే సంపూర్ణనిఘంటు

విషయములు లిఖించుట కవకాశము గలుగుచున్నది. తదవకాశముం బురస్కరించుకొని శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు సంపూర్ణనిఘంటు నిర్మాణము పరిషత్తునొక్క ప్రథమకర్తవ్యముగాఁ బరిగణించి, దానికి వలయుప్రయత్నములఁ జేయుఁగా శ్రీ శ్రీ శ్రీ పిఠాపురమహారాజుగారు నిఘంటురచనమునకు, ముద్రణమునకు లక్షరూప్యముల విరాళము వాగ్దానముఁ జేసిరి. తన్మూలమున యిరువది సంవత్సరములనుండి నిఘంటురచనము జరుగుచునేయున్నది. కాని, యాంధ్రమహాజనులకనులపండువుగా నింతవఱకొక సంపుటమైనఁ బ్రకటింపఁబడకపోవుట శోచనీయము. అయిన నింతమాత్రముచేత మనము నిరుత్సాహపడఁగూడదు. మహాకార్యములు కొనసాగుటకుఁ జిరకాలము పట్టునన్నమాట మనము జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనవలెను. ఆంధ్రమున వాడుకొనఁదగిన సర్వతత్సమపదములును, వైకృతములకుఁ బ్రకృతిరూపములును. శక్యమైనంతవఱకు దేశ్యపదములకుత్పత్త్యర్థములు, నామవిభక్తికములకు ద్వితీయాదివిభక్తులయం దెద్దానికైన నుభయవచనములకు సాధుప్రయోగములును, దదుత్తమనిఘంటువునఁ గానవచ్చునని నేను దలంచుచున్నాను. నిఘంటుకార్యస్థానము పిఠాపురమునకు మార్పఁబడినది మొదలుకొని నిర్విఘ్నమయమై యంతరాయము లేనికృషి జరుగుచున్నది. మహాపండితులు పలువురు వారియావచ్ఛక్తి వినియోగించి సత్వరముగ దానిని ముగింపఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. రామయ్యపంతులుగారును దమచిరమనోరథము కార్యరూపముగాఁ బరిణమించి యాంధ్రలోకమున కానందముగలిగించు సమయ మెప్పుడు వచ్చునాయని యువ్విళ్లూరుచున్నారు. ప్రథమసంపుటము విజయవాడలో ముద్రితమగుచున్న దని విని యెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను. పరిషత్తు చేయుచున్న కార్యము లన్నిటిలో నిఘంటునిర్మాణము మహోన్నతమైనది. ఆంధ్రసరస్వతి కీనిఘంటువు నవరత్నఖచితమైన కిరీటమని చెప్పవచ్చును. ఇట్టిరత్నఖచితసువర్ణమకుటము నాంధ్రసరస్వతికి సమర్పించుచున్న శ్రీపిఠాపురమహారాజుగారు మనయందలి కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రు లని మఱి యొకసారి యిచ్చటఁ బ్రశంసించుట యప్రస్తుతము గాదని మనవిచేయుచున్నాను.

(౫) పరిషత్తువలనఁ గలుగుచున్న లాభములలోఁ గట్టకడపటిదియుఁ, గడపటిదయ్యు ముఖ్యమైనదియు నగునది మఱియొకటి గలదు. అది యేదన? ఆంధ్రదేశముయొక్క నానాభాగములనుండి సారస్వతసేవాపరతంత్రులగుమహానీయు లనేకులు ప్రతిసంవత్సర మొక్కచోఁ జేరి పరస్పరదర్శనసంభాషణసౌఖ్య

ననుభవించుచు మహోపన్యాసములు చేసి, వ్యాసములు వ్రాసి చదివి విని యానందముతో రెండు దినములు గడపుటయే. ఇట్టి సమ్మేళనములవలనఁ గలుగులాభము లెక్కించికాని, తూఁచికాని, కొలిచికాని యింతని చెప్పుటకు శక్యముగాదు. ఆంధ్రవాఙ్మయవిషయమున, వర్తమాన దేశమునఁ గలిగిన సంచలనమును, జనులకుఁ గలిగిన వాఙ్మయసేవాసక్తియుఁ దలంచిన పక్షమునఁ దత్ప్రయోజన మట్టిదని మన మూహించుకొనవచ్చును. నేఁటికాలమున సలక్షణాంధ్రగ్రంథపఠనమునందుఁ బురుషులకు, స్త్రీలకు, బాలురకు, వృద్ధులకు మునుపటికన్న నెన్నిమడుంగులో యుత్సాహము హెచ్చినది. ఇది యంతయు మన పరిషత్తుచేసిన మహోపకారమె. పూర్వోదాహృతములైన ప్రయోజనములే గాక యీపరిషత్తువలన నింకననేకప్రయోజనములు గలవు. వానినెల్ల నేనిచ్చట నుగ్గడింపఁజాలను అనుభవైకవేద్యములగుటచే వానిని మీరే తెలిసికొనవచ్చును.

ఇంక మనపరిషత్తు చేయవలసిన కార్యములంగూర్చి యించుక ముచ్చటింప ననుజ్ఞ వేఁడెద. ఎటువంటిమహాపురుషులు సభ్యులుగానుండి, యెటువంటిపరిషత్తుల నడుపుచున్నను లక్షలకొలంది మూలధనముండినం గాని యీపరిషత్తులు నెఱవేర్పవలసిన కృత్యము లన్నియు సంపూర్ణముగా నిర్వహింపఁబడవు. 'ధనమూల మిదం జగ' త్తనుమాట యన్నివిషయములందును సత్యమే. మహారాజు లనేకులు ధనసాహాయ్యముం జేసి దీనిని సంరక్షించుచున్నను, నీపరిషత్తు ధనాభావముచేత బక్కచిక్కి యంగసౌష్ఠవము లేక యున్నదని యెల్లవారు నిర్వివాదముగా నొప్పుకొనక తప్పదు. పరిషత్పత్రిక ప్రతిమాసముఁ బ్రకటింపఁబడక సంవత్సరమున కాఱుసారులె ప్రకటింపఁబడుటయే యందులకుఁ బ్రథమనిదర్శనము. మనసారస్వత మింకను వేయిమడుంగులు వృద్ధికావలయును. సంస్కృతవాఙ్మయమునందున్న గ్రంథములలో భారతభాగవతరామాయణములును, కొన్నిపురాణములుమాత్రమే యాంధ్రీకరింపఁబడినవి గాని, యావాఙ్మయమునందున్న యనేకగ్రంథములు నేఁటికిని మనభాషలోనికి రాకయున్నవి. పాశ్చాత్యపండితు లనేకులు సంస్కృతవాఙ్మయపరిచయముఁ జేసికొని యాసారస్వత మంతయు మథించి వేదాదిసమస్తగ్రంథములను దమభాషలలోనికి మార్చుకొనిరి. వేదకాలనిర్ణయములనుగూర్చి కాని, యార్యుల ప్రథమనివాసస్థానమునుగూర్చి కాని, హిందువుల ప్రాచీననాగరకతఁ

గూర్చి కాని, వేదశాస్త్రములప్రాశస్త్యమునుగూర్చి కాని మనము తెలిసికొనవలయు నన్నపక్షమునఁ దద్వైదేశికపండితుల గ్రంథములె ప్రాయికముగా నిప్పుడు మనకు ముఖ్యాధారములుగదా! ఈవిషయమున మనభాషయొక్క దారిద్ర్యమును గాంచిన నెవనిమనస్సు విషాదపూరితముగాదు? మనము గమ్యస్థానమున కెంతో దూరముననుంటి మని యెవ్వరు నిట్టూర్పు విడువరు? ఇంతవఱకు వేదముల నెవ్వరు నాంధ్రీకరింపలేదు. ఆంధ్రభాషలో సంస్కృత వ్యాకరణము నెవ్వరుఁ బూర్ణముగ వ్రాయలేదు. షడ్దర్శనములు, గృహ్యాది సూత్రములు, మన్వాదిస్మృతులు, బ్రహ్మజ్ఞానసముద్రము లని చెప్పఁదగినయుపనిషత్తులు, నివియు నవియు ననేల? సంస్కృతమునందలి వాఙ్మయమంతయు నాంధ్రమున నవతరించుట యత్యావశ్యక మని తలంచుచున్నాను. ఈనాయభిప్రాయము దరిద్రమనోరథముగాక పోవుఁగాక! రమారమి యేఁబదిసంవత్సరముల క్రిందట శ్రీమన్నవ బుచ్చయ్యపంతులుగారు ఋగ్వేదప్రథమమండలమునకు, ద్వాదశోపనిషత్తులకును, గొన్నిస్మృతులకు నాంధ్రటీకాతాత్పర్యములు వ్రాయించి ప్రకటించి యీవిషయమున మెచ్చఁదగినకృషి చేసియుండిరి. కాని, యాగ్రంథములు పునర్ముద్రణము లేక నామావశిష్టములై యున్నవి. శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదవిరచితమయిన బ్రహ్మసూత్రభాష్యమును, "శ్రీమదాంధ్రశారీరక" మనునామముతో 1889 దవ సంవత్సరమున సగమును, 1899 దవ సంవత్సరమున సగమునుగా, నాలు గధ్యాయములును గీర్తిశేషులు, రావుబహద్దరు, బ్రహ్మశ్రీ వల్లూరి జగన్నాథరావుగారు (డిప్టీకలక్టరు) పద్యగద్యరూపమునఁ జక్కగఁ దెనిఁగించి రెండు సంపుటములుగా ముద్రింపించి యాంధ్రుల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులయిరి. తద్భాష్యమునే 1918, 1919, 1921 సంవత్సరములలో శ్రీపిఠాపురమహారాజుగారు, కీర్తిశేషులైన శ్రీపురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రులవారిచేతఁ దేటతెల్లముగ వచనమునఁ దెనిఁగింపఁజేసి నాల్గుసంపుటములుగఁ బ్రకటించి వాసి గాంచిరి. తక్కిన భాష్యములు గూడ మనభాషలోనికి మార్పఁబడునకాల మెప్పుడు వచ్చునోగదా! మఱియు నితరభాషలన్నిఁటినుండిగూడ శాస్త్రగ్రంథములు, మతగ్రంథములు మనభాషలోనికి రావలసినవి. డాక్టర్ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు మహమ్మదీయుల వేదగ్రంథమైన కురాను దెనిఁగించుట ప్రశంసనీయమైన కార్యము. మహోదారు లగు శ్రీమునగాల రాజాగారగు శ్రీనాయని వేంకటరంగారావుగారియొక్కయుఁ,

కీర్తిశేషులగు శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారియొక్కయుఁ బ్రోత్సాహప్రయత్నములవలన నాంగ్లేయభాషనుండి ప్రకృతిశాస్త్రగ్రంథముల నెన్నిటినో తెనిఁగించి విజ్ఞానచంద్రికామండలి చేసిన సేవ యెంతయు శ్లాఘనీయము. లక్ష్మణరావుగారు కీర్తిశేషులగుటచే నిక్కా దప్పని నిలిచిపోయినది ఇది మిక్కిలి శోచనీయము. దేశచరిత్రములుగూడ మనసారస్వతమున మిక్కిలి తక్కువగానున్నవి. ఈసందర్భమున బ్ర॥ శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు చేసినసేవ కడుంగడు మెచ్చఁదగినది. వారు వెనుక వ్రాసినచరిత్రముల సంస్కరించి మరలసంపుటములుగా ముద్రింపవలయు నని గతసంవత్సరమునఁ జెన్నపట్టణమున నొకసభ నమకూర్పఁబడినది. ఆసభయొక్క ప్రయత్న మచిరకాలములోనే సఫలమగుఁగాక! మనభాషలోఁ బ్రకటింపఁబడునట్టి పత్రికలుగూడ మితసంఖ్యగలవై యున్నవి. పత్రికాసంపాదనవిషయమున దేశస్థులలో శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగా రగ్రస్థానము వహించిరి. వారు బహువ్యయప్రయాసములకులోనై ప్రకటించుచున్న యాంధ్రదినపత్రిక దేశమందలి సర్వభాగములకు నరిగి మతసాంఘిక రాజ్యాంగసారస్వతాది సర్వవిషయములలోను జనులకు నూతనాదర్శములఁ బ్రదర్శించి, లోకమందలి సమస్తవృత్తాంతములఁ గరతలామలకము గావించుచున్నది శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారు దినపత్రికతోఁ దనివినొందక వాఙ్మయవిషయములు, విమర్శనములుఁ బ్రకటించుటకై భారతి యనుమాసపత్రిక స్థాపించియున్నారు. అది దినదినాభివృద్ధినొంది పూర్ణచంద్రచంద్రికవలెఁ గళాపరిపూర్ణమై నెలకొకసారి దర్శన మిచ్చి కువలయానందముం జేయుచున్నదని యుగ్గడించుట పొగడ్త గాదు. వారపత్రికలలోఁ గృష్ణాపత్రికయు, సమదర్శినియు, దేశసేవయుఁ, ద్రిలింగయు జనాదరణముఁ బడయుచున్నవి. స్త్రీలయుపయోగమునిమిత్తము చెన్నపురమునఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న గృహలక్ష్మి తన కృత్యమును సామర్థ్యముతో నిర్వహించుట చాలసంతోషదాయకము. పరిషత్పత్రికవంటి వింక ననేకములు బైలుదేఱి నూతన వాఙ్మయసృష్టిఁ జేయవలయును. మనభాషలో విమర్శనములు కొంతకాలమునుండి బయలుదేఱుచున్నవి. ఇందులోఁ బెక్కు విమర్శనములు వ్యక్తిదూషణములతో నిండియుండుటే గాని, విషయవిమర్శనముఁ జేయుటయందు గట్టిపూనిక గనఁబడవు. అట్టి విమర్శనములు చాలించి విమర్శకులు సత్యాన్వేషణపరులై పరస్పరదూషణములు మాని, తమవిమర్శనము లాదర్శప్రాయములై యుండునట్లు కీర్తిశేషులైన కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులుగారివలె వ్రాయుదురుగాక!

నవలలు, నాటకములు, ప్రహసనములు మొదలగునవి మితిమీఱి ప్రతిసంవత్సరముఁ బ్రకటింపఁబడుచున్నవి. స్వకపోలకల్పితములైన తత్తద్గ్రంథములలో నేవో కొన్నితప్పఁ బెక్కులు వాఙ్మయమునందుఁ జిరకాలము నిలుచునవి కావు. ఈవిధ మగుసారస్వతమునకిది శైశవావస్థయగుటచేతఁ గాఁబోలుఁ దద్రచన మంతతృప్తికరముగా లేదు. ఆధునికులు సర్వజనహృదయంగమములైనగ్రంథముల రచియించి యాంధ్రసరస్వతీపూజ సేయుదురుగాక! ఈసందర్భమున రెండు ముఖ్యవిషయములు మీకు విన్నవింపవలసియున్నవి. అందు మొదటిది పాఠశాలలలోఁ గళాశాలలలో నేఁటికాలమున నాంధ్రవాఙ్మయమునకియ్యఁబడుస్థానము: 1910 సం॥రము మొదలుకొని యనఁగా విశ్వవిద్యాలయముగొక్క యాదర్శము మాఱినదిమొదలుకొని మొన్న మొన్నఁటివఱకుఁ గళాశాలలలో మాతృభాషకు స్థానము లేనేలేదని చెప్పవచ్చును. దైవానుగ్రహమున నాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వచ్చినతరువాత నాంధ్రవాఙ్మయము 'నేను నొకవాఙ్మయమునే' యని మరలఁ దలయెత్తుచున్నది. ఇంతమాత్రముతో మనము తనివిఁజెంది యుండఁగూడదు. మధ్యమపాఠశాలలలోను, నున్నతపాఠశాలలలోను, గళాశాలలలోను మాతృభాషాగ్రంథములఁ జదువువిద్యార్థులు పరీక్షలం దెట్టెటో కృతార్థులగుటయె ప్రయోజనముగాఁ బాఠ్యగ్రంథములు చదివి, పరీక్షలైన వెంటనే చదివినది మఱచి వైదేశికులవలె నాంగ్లేయముతోడనే కాలక్షేపము సేయుచుందురు. ఇట్టి యాచారము ప్రాయికముగా నాంధ్రవిద్యార్థులందుండే గానవచ్చుచున్నది. ఇది మిక్కిలి విచారకరమైనస్థితి. ఈస్థితి మార్పుచేయుట కొకటిరెండుమార్గము లున్నవి. పరీక్షలలో నాంగ్లేయభాష నైచ్ఛికభాగముగఁ జేసి చరిత్రలు, భూగోళము, ప్రకృతిశాస్త్రము, గణితము మున్నగుభాగము లన్నియు మాతృభాషలోనే నేర్చికొన్నపక్షమున విద్యార్థులకు స్వదేశాభిమానము మాతృభాషాభిమానము దప్పక గలుగును. ఈపద్ధతి కళాశాలలలోఁ బ్రవేశపెట్టుటకుఁ గొంతయాలస్యమైనను మధ్యమోన్నతపాఠశాలలలో వెంటనే ప్రవేశపెట్టఁబడినపక్షమున నచిరకాలములో నెంతో లాభము సమకూడును. ఈవిషయమున మనవా రందఱు గాఢ మయినకృషి చేసినయెడల దొరతనమువారును, విశ్వవిద్యాలయాధికారులును దీనిని గమనింపకపోరు. రెండవవిషయ మిది:—ఉన్నతపాఠశాలలలోను, మనకళాశాలలలోను నాంధ్రగీర్వాణాదిభాషాధ్యాపకులైన పండితులయవస్థ మిక్కిలి శోచ

నీయముగా నున్నది. శాస్త్రబ్రహ్మచారులు (బి. ఏ.) ను, సర్వకళాప్రవీణులు (ఎమ్. ఏ.) ను నగు నాంగ్లేయపండితులకు వందలకొలఁది జీతము లుండఁగాఁ బూర్వోక్తపండితులకుఁ గళాశాలలలో రు 75 లు మొదలు రు 95 ల వఱకు మాత్రమే జీత మున్నది. ఉన్నతపాఠశాలలలో రు 60 ల కంటె నెక్కువ జీతములు లేవు. కళాశాలలలో నుభయభాషాప్రవీణ శిరోమణిప్రముఖకఠినతమపరీక్షలయందుఁ గృతార్థులై ప్రసిద్ధికెక్కిన మహావిద్వాంసులకుఁ గూడ డెబ్బదియైదు మొదలుకొని తొంబదియైదురూప్యములవఱకే జీతము. రెండంకెలనేగాని జీతములో మూఁడంకెలను జూచుభాగ్యము వారి కబ్బుచుండుట లేదు. ఆంధ్రగీర్వాణాదులుమాత్రము భాషలు గావా ? అహోరాత్రము కృషిచేసి చదువకుండ నావిద్య లూరక వచ్చినవా ? ఈభాషల నేర్పునట్టి యుపాధ్యాయులవేతనములవిషయమై తగినట్లు సవరింపవలయు నని విజ్ఞాపనములు దొరతనమువారికి వెళ్ళినవి. కాని, యవియన్నియు నిరర్థకములైనవి. కళాశాలలలోని యధ్యాపకులకు రు 150 లు మొదలుకొని రు 250 లు వఱకు, నున్నతపాఠశాలలలో నథమపక్షము నలువది మొదలెనుబదివఱకును జీతము లుండవలెను. విద్యార్థులకు మాతృభాషాసక్తి వర్ధిల్లుటకుఁ బూర్వోక్తాంశములు మేటిసాధనములు. సాహిత్యపరిషత్తివిషయములోఁగూడఁ దగినకృషిచేసి దేశమున నాందోళనము గావింపవలయును.

విద్వచ్ఛిఖామణులారా ! యీవిధముగా నాకుఁ దోఁచినపోలికను వాఙ్మయాభివృద్ధికై స్థాలీపులాకన్యాయముగాఁ గొన్నిసూచనలు చేసితిని. ఇంక నెన్నోవిషయము లుండవచ్చును. బుద్ధిమంతులుఁ, గార్యదక్షులు, లోకజ్ఞులు, భాషాభిమానులు, దేశాభిమానులు నయినవారందఱుఁ గలసి సమాలోచనఁ జేసి 'దేశభాషలందుఁ దెనుఁగు లెస్స' యని యాంధ్రనాయకదేవునిచే బిరుదమునంది—

మ. జయలక్ష్మీక్షితిభారతుల్, ప్రియత వక్రాంతస్వయంగ్రాహత
న్మయసౌఖ్యామృతసాగరోర్మిచయసమ్యక్ఖేలనవ్యాపృతా
శయుఁ గావించినకృష్ణరాయనిబిడౌజఃకాంతియై దుమ్య ధు
ర్యయశస్సాంద్రుఁడు, పాలితద్రవిడ కర్ణాటాంధ్రుఁ డింద్రుండిలన్.

సీ. ప్రబలించె నాంధ్రసామ్రాజ్య, మప్రతిమప్రతాపంబురిపుపురోద్దాహకముగ;
నెగడించె నవకావ్యనిర్మాణ, మాస్థాన, మష్టదిగ్గజముల కాశ్రయముగఁ;

గేలనందెఁ బ్రోస్తకృతులు, కర్తలు హైమ డోలికాందోళికాలాలితులుగ;
ఘటియించెఁ బటుమహాకావ్య మన్మథకల్ప నములోకశాస్త్రవిజ్ఞానదముగ;
నేలెఁ బుడమికన్న నెక్కుడుగా భాష, "నాంధ్రభోజుఁ డితఁ" డన నెవండు
గంగతోడ ముజ్జగములఁ గ్రేళ్ళుఱుకుఁద, కృష్ణదేవరాయకీర్తిలహరి.

అని పొగడ్తగాంచిన శ్రీకృష్ణరాయమహాప్రభుప్రాపున నపూర్వరూపవిభ్రమవిశేషశోభితయయిన యాంధ్రసరస్వతి, పూర్వకాలపు భూషణములకుఁ దోడుగా ననేకనూతనాలంకారములు ధరించి, యాంధ్రదేశమునఁ బ్రతిపట్టణమందుఁ బ్రతిపల్లియందుఁ బ్రతిగృహమందు జగన్మోహనాకృతితోఁ గనులపండువుగా, వీనులవిందుగా, మనోరంజకముగా నృత్యము చేయునట్లును, లోకములోని సారస్వతములలో నాంధ్రసారస్వత మగ్రస్థానముగాని, కనీసము సమానస్థానము గాని యలంకరించునట్లును జేయ భాషాభిమానులగు మీరు ప్రయత్నింతురుగాక యనియు, మీ ప్రయత్నములఁ బరమేశ్వరుఁడు ఫలింపఁజేయుఁగాత మనియుఁ బ్రార్థించుచు, నేతద్గౌతమీతీరపురాతనపుణ్యపట్టణమున శ్రీరామనవమీమహోత్సవపరంపరానంతరమున జరుగు నీయాంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభను గావించు నాప్రారంభోపన్యాస మీక్రిందిపద్యముతో విరమించుచున్నాను.

మ. తలిదండ్రుల్ గలబిడ్డలుంబలెను భక్తవ్రాతముల్ భార మా
దల లేశంబును లేక లోకమున సీతామాత నీ విర్వురున్
గల రన్నమ్మిక నోలలాడుచు మహానందాబ్ధి, జీవించుచుం
డ్రలజళ్ళన్న నెఱుంగ రెల్లపుడు; రామా! యార్తరక్షామణీ.

ఆంధ్రభారతీవాంఛ.

—శ్రీపతి త్ర్యంబకరావుగారు- బెజవాడ.—

—। నవరత్నములు ।—

ఉ. కృత్రిమభూషణమ్ములు ధరింపఁగ మానసమంచు నొల్లనే
మాత్రము మామకీనసుకుమారులుఁ గాఁగలవారుఁగాన నా
పాత్రతనెంచి; నైజరసభావమనోజ్ఞవిలాసభూషణో
ద్గాత్రినిగాఁ బొనర్చి ననుఁ గైకొనుఁ డీరు మదాశిషమ్ములన్. ౧

ఉ. తిక్కన, పల్కుక్రొవ్విరుల తేనియవాకమునుంగఁ జేసి స
మ్యక్క్షనకాంబరంబులు, నమస్థనిసర్గసువర్ణభూష లిం
పెక్కుఁగఁ గాన్క పెట్టె నపుడేకద నామహనీయరేఖ న
ల్దిక్కులఁ బ్రాఁకిపోయె నవలీలఁగ నీపురికోటదాఁటుచున్. ౨

సీ. అడిగితినా సముద్రాంతరాళచిరత్న రత్నమ్ము లొసఁగుపుత్రకులుఁగలరు
సూచింతునా వియచ్ఛ్రోతస్వినీపద్మ మకరందమిడు కుమారకులుఁగలరు
వాంఛింతునా నిరవద్యభూర్యంగద వ్రాతమ్ముఁ గూర్చుకుఱ్ఱలునుగలరు
ఆసింతునా సుపర్వారామసౌఖ్యసంపదలీయఁజాలు నాత్మజులుఁగలరు
సెలవునిచ్చితినేని నిస్తులమనోజ్ఞ, భారతీకీరముం దెచ్చు వారుఁగలరు
తలఁచితినయేని నాదునందనులధాటి, మైపులకరించు కొక్కొక్కమాటు నాకు.

ఉ. నాయనలార! కష్టపడినం దమపుత్రకులొత్తరొక్కొ తా
మేమెడనేని దల్లులటులే మిముఁగూర్చి సౌఖ్యచుంటి న
త్యాయతమామకీనపదతామరసమ్ములఁ బూజసల్పఁగా
జేయుచునున్నవారు త్రిమఁ జిత్తములందగు దీక్షఁబూనుచున్. ౪

శా. కానీ, చెప్పెదనొక్కమాట యలుగంగాఁబోకుఁ డోయన్నలా
రా! నాకాముది మేగుదెంచెను జిరత్నామేయసౌవర్ణభూ
షానీకమ్ములభార మొసంగెను మొయి న్నల్లాట నాడెందమిం
పూనెన్ నైజమనోహరప్రకృతికన్యోదారసీమల్ కనన్. ౫

సీ. చెలువీను శీతపచ్చికలందు హిమకణప్రసవమ్ము లేరఁ దలంపుఁడయ్య
కొదమతుమ్మెదగాలి కొదుగని నెత్తమ్మి రేకులవేది నిర్మింపుఁడయ్య

సంజరాజాయహోస్య మొసర్చుమాదిరాజిపురాటఁ బుట్టముల్ నేయుఁడయ్య
యరవిచ్చినట్టి క్రొవ్వఁబోండ్లకడకేగి యచ్చంపుఁబువుదేనె లడుగరయ్య
పిలువ్వఁడీయుఁకఁగోయి పేకటాండ్ర, నన్యమును మానవానరాంతరములందుఁ
గవిక మారులుపెరిమమ్ముగడలుకొనఁగ, నీజరత మాతఁబూజింప నెంతు గేని.

చ. ముదుసలిపాటఁ గోరికలు పుట్టుటకుర్ సమయ మ్మిదాటచే
నెదఁగల వాంఛ నీగతి వచించితి మీరు కళావిశారదా
స్వకులగువారు కావున భవత్సహజావరపోష్యఁ జేసి మీ
ముదుసలితల్లిఁ గాచుకొనఁ బోలదొకో చిరజీవిఁ జేయుచుర్. ౭

చ. అలతిగ నన్నుఁ జూపఁదగవా! పరిభాషనెలంతుకల్ మన
మ్ములఁ బొగలం బ్రబాధయుగ పుంగవులెల్లరిఁ గృష్ణరాడ్ధరా
తలపతి పెంపొనర్పఁ గవితానతి! నాకనునన్నచాయలర్
మెలఁగఁగ నేనుబొందిన యనిర్వచనీయవిభూతి నెంచుఁడీ. ౮

మ. మును పెచ్చోట నఖండగౌరవయశమ్ముల్ కల్గి రాణించి యుం
టినో యానీడులయుండె నేఁడు తనయానీకమ్ము వర్థించుచుం
టిని గ్రంథ్రోత్తమటింగుసొమ్ములకు నేనే యాంధ్రభాషాంగనా
మణినా? కాన? వచింపుకాలము భవన్మాహాత్మ్యముల్ చిత్రముల్. ౯

ఆర్తరక్షామణి.

—। వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగారు ।—

మ. శ్రుతులున్ శాస్త్రములుం బురాణములు, దారుల్ మించి కై మర్త్యసం
తతికిం జూపు హితోక్తులన్; నడిచి తన్మార్గంబులందున్, మను
ష్యత ధన్యం బొనరించుకొంట కుపదేశం బీయఁ గష్టాలకుం
బ్రతు కీవంతయు ధార వోసితివి; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౨౬

మ. వడుగుం గుఱ్ఱఁడవై వసిష్ఠజనకుల్ వంపంగ, సైదోడు వెం
బడి రాఁ, గౌశికునల్పుజన్నమును గావం బోయి, మారీచునిన్
జడధిన్ వ్రాల్చి సుబాహుఁ గూల్చితివి, తన్మౌని ప్రసాదంబునం
బడయం గాంచి మహాస్త్రశస్త్రములు; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౨౭

మ. పదధూళిన్ శిల భామ యయ్యెఁ; బ్రబలుల్ కైకెత్తశక్యంబు గా
నిది వి ల్లెక్కిడుచోఁ దునింగ; నృపులన్ వెన్నాడి ముయ్యేడు మా
ర్లు దలల్ గొట్టినదిట్ట, నీయెదురఁ జే ల్మోడ్చెన్; జరిత్రంబు నీ
యది, చిత్రం బతిమానుషంబు గద; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౨౮

మ. వనితం జంపిన, నద్ది శూరతకు లోపం బంచు, దుశ్శీల శూ
ర్పణఖం బుచ్చితి చెక్కి ముక్కుసెవు; లుగ్రం దాటకన్, బ్రహ్మఘా
తిని గానన్, గురు నానతిం గెడపి, ఖ్యాతిం గాంచి "తా బాల్యమ
త్యనఘశ్లాఘ్యగుణాకరుండ" వని; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౨౯

మ. తలదంష్ట్రాగ్ర మంత పిండినఫణీంద్రంబుం బలెం, బుచ్చుచుం
దలిము ల్లాడ్చినమండ్రగబ్బవలె, హస్తంబందు బ్గుండగొ
డ్డలి గన్పట్టెకురాముఁ డొప్పె, విలుతోడం జేతఁ దత్తేజ మా
వలనాఁ డధ్వమునందు నాఁచికొన; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౩౦

మ. భవుఁ డేమేఁ దలపెట్టెనే నిజధనుర్భంగ ప్రసంగంబు, భా
ర్గవరాముండు మహాభిమానమున మార్గంబుం దెకుర్చో నినున్,
"శివశిష్యుండ" నటంచు, నందునకు నీచేఁ గాంచె నాతండు త
గ్గవమానంబును, గర్వభంగమును; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౩౧

మ. పునుకల్ పేఁచి భూమినుండి దివికిం బోఁ బన్ను పెన్నిచ్చెనం
దునుకల్ చేసెను, వీఁక నెక్కిడిననీతూ పొందు, దీవస్థులై

తినుదున్ మర్త్యులఁ దుష్టప్రల్లదుల ద్రుంచించెన్ మహోండుం, దమున్
మతువన్ భార్గవుఁ, డబ్ధి, వేఁడ నిను ; రామా! యార్తరక్షామణీ. 3౨

శా. కైకం దూఱుట నీకుచిత్తమునకుం గష్టంబుగాఁ దోఁచినన్,
లోకుల్ మానరు ; తల్లి కైక సుతుఁ దన్నుం గాంచుచోఁ, దొత్తువా
క్కాకర్ణించి, నిజేశు గోడ్పుతిబి, నీ కారణ్యవాసంబుఁ దా
నాకాంక్షించి వరంబుగాఁ బడసె ; రామా! యార్తరక్షామణీ. 33

మ. భవదీయానుజలక్ష్మణుండు, మును నీపాన్పైన పెన్పాఁపతే
నవతారం బనిపించె బుత్సని, యతం డాతండ్రిపైఁ, గైకపై,
హావిచే నగ్గియుఁ బోలె మండి వనహాసాజ్ఞాస్పృతిన్, వీఁకమై ;
నవినాభావము నీకు నాతనికి ; రామా! యార్తరక్షామణీ. 3౪

మ. మణిసింహాసన మెక్కు పాదములకుం బాటిల్లె శైలాధిరో
హణ ; మూనెన్ మణిపాల్ జడల్ మకుటసమ్మాహార్హాంగకం ; బుత్తర
క్షణమం దాన దెఱుఁగ రెవ్వరు ; భవత్సంసిద్ధపట్టోత్సవం
బణఁగారెన్ క్షణదాంత మానసరికి ; రామా! యార్తరక్షామణీ. 3౫

మ. నది దాఁటించె గుహుండు మున్ ; శబరి పండ్లం బెట్టెఁ దర్వాత ; న
ప్పిదపన్ భానుజతోడ నేస్తమును గల్పించెన్ హనూమంతుఁ; డె
య్యది యిష్మాఁటికి సాటి రాదు త్వదరణ్యావాసవృత్తంబులం ;
దది, యు, ద్దయ్యది, భక్తిపూతములు ; రామా! యార్తరక్షామణీ. 3౬

మ. తలవాకింటి నెఱుఁగనట్టినతి, కాంతారంబులన్ మెట్టఁగా
వలసెన్ ; బేర్వని బెగ్గడిల్లుచెలి, నిల్వం బాటిలెం దచ్చరా
రులమధ్యంబున ; హా! విధిం గడవనేరం జాల ; రంతఃపురిన్
మలయం బుట్టినసీత కెట్టిగతి ; రామా! యార్తరక్షామణీ 3౭

శా. ప్రాసాదోద్ఘము పర్ణశాల, పరివారం బుగ్రసత్త్వఘుముల్,
ఘూపంబుం జోరువాకుఁ బట్టఁబఱపుల్, కందాది రాజాన్న, మా
వాసంబుల్ వని, వల్కలంబులు జరీవస్త్రంబులున్ నీకుఁ గా,
హా! సీతాయుతిఁ బుచ్చితేం డ్లెటులు ? రామా! యార్తరక్షామణీ. 3౮

శా. చేతం జాపము, మేన వల్కలములున్, శీర్షంబునందుం జడల్,
సీతాలక్ష్మణు లుండ ముందు వెనుకన్, జెల్లింపఁ బిత్రాజ్ఞ, దు
ర్దైతేయోగ్రమృగేంద్రకంటకభయస్థానాటవిన్, వీతశం
కాతంకస్థితి సంచరించితివి ; రామా! యార్తరక్షామణీ. 3౯

మ. నెలతాలం దనరారుకుట్టిమములన్ మెట్టంగఁ బన్నడ్డనీ
లలనారత్నము, నీవుఁ, దమ్ముఁడును, ముండ్లంగండ్లనేలీల వ
ర్తిలఁగాఁ జాలితి? కేఁదలంచెదను "గూర్మిన్ బంధురార్ నేలతో
య్యాలి మీకిమ్మొనరించెఁగాన" ననిః రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౦

మ. అటవీసంచరణంబు, సత్యమును, వంశాచారమే మీకు; బా
సటగాఁ జంద్రమతీసతీమణి, హరిశ్చంద్రుండు లేఁగందుతో
నెటు కష్టంపడె? యుష్మదస్త్రగురుఁ డీవృత్తాంతమాద్యంతమున్
బటువౌఁ దెల్పను, బూనగుచ్చినటు; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౧

మ. అకటా! యర్వదివేల యేఁడున మహాయోగంబు గావించి, పు
త్రకులం బంక్తిరథుండు గాంచి, తుదకుం బ్రాణాలు నీమీఁదఁబె
ట్టుక "హా! రామ! యటంచు మైదొరఁగె"నందుర్; మేలెగా; మోక్షదా
యక మా తారకమంత్రమబ్బెఁ దుది; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౨

మ. కనినన్ నల్వురు సూనులన్ దశరథక్ష్మానాథు, కట్టా! భవ
జ్జనకుం డొందె నపుత్రసన్నిధి మృతిన్ శాపంబుచేఁ; బాపపుం
బని యేరైన నెఱుంగమిం జలిపినం, బ్రాపించు వా రాఫలం
బనఁ, దార్కాణగఁ దోఁచుఁదన్మృగయ; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౩

మ. పదుమూఁడేఁడులు పుష్పపల్లవరణత్పికాదికందర్పసం
పదకేకాస్పదమైనకాన, విలసద్భార్యాయుతిన్ బ్రహ్మచ
ర్యదశం గాలము పుచ్చుమానవుఁ డెవం డన్యుండు ప్రాయంబునన్?
మదినెన్నఁతు నధోక్షజుండనియె; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౪

మ. ఎలుఁగుంగొడ్డులలో, కోఁడముచ్చులలో, మఱింకేకోఁతులో, రావణుం
గెలువన్ సాయము లంకఁగల్గె; నడవిన్ నీవంటిమై మానవా
దులఁ బద్నాలుగువేవురన్ రణమునన్ ద్రుంపన్ సమర్థుండవై;
తలపే యప్పని మర్త్యమాత్రునకు; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౫

మ. అడవిన్ బగ్గునమండుచుండ ననివార్యత్వత్ప్రతాపానలం
బెడగా నూడనిఁబాడ, కాశరగణం బేతెంచి పైఁదూఁకెడున్;
మిడుతల్ దండకఁ దత్స్వరూపమున జన్మింపంగఁ బోలున్; భయం
కడ కొండ్రే నటుమూఁగి మ్రగ్గుడునె? రామా! యార్తరక్షామణీ. ౪౬

శా. ద్యోవీథిన్ వడిరావణుండు గొనిపో, దుఃఖార్తయై సీత, తన్
గావం గూయిడ, దాయఁదాఁకి, తెగిఱెక్కల్, కూలి, వే చావనై
త్రోవందోఁచుజటాయు సంత్యవిధి, పుత్త్రుండుం బలెంజల్పి; తా
హా! విశ్వైకకృతజ్ఞతానిధివి; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౮౭

శా. ప్రారంభంబున సర్వకార్యముల భావ్యర్థంబుచూపట్టెడున్
జూరూపింపఁగ; రావణాసురుఁడు గొంచుం బోయి యానాఁడశో
కారామంబున భూమిజాత నిడినాఁ; డారామశోకంబు చ
ల్లాఱున్ వేయన నన్నిమిత్తమది; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౮౮

మ. నరమాత్త్రోచితవర్తనంబులును గాన్ రాకపోవెంచ నీ
చరితంబందును; మాయలేడివెనుకం జాపంబుతోఁ బోవె? బం
గరుజింకుండునె? కొండగుండు లగలంగా నేచ్చితీవాలికై;
యరయన్ నీవొకమాయమానిసివి; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౮౯

శా. భావంబుం బరికింతుగాని, మఱిపైపై వేవి నీవారయం
బో; వాబోయత, గానవెంగిలిఫలంబుల్ వెట్టఁగా నాఁడు, మే
లావిందుంబలె నారగించితివి, యాహ్యాయంబుగా; నిన్ను సం
భావింపం దగుకాన్త భక్తి సుమ; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౯౦

శా. కేయూరాదివిభూషణంబులను సుగ్రీవుండు దోతేర, సీ
తాయోషామణివౌనొ కావొయని నీతమ్ముం బరీక్షింపు మం;
టాయాలోచన దోఁచులోపలను నీ డాచూపు బాష్పాకులం
బాయెం; బోలిచె నూపురాలతఁడు; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౯౧

మ. ప్రియజాయాపహారంబు, కాంతమృతిఁ బ్రాప్తింపంగ నెల్లనియున్
సయిఁపన్ వచ్చునుగాని, శత్రుకృతమైనం దుస్సహం; బందునన్
జయశీలుండగు నిన్నుబోఁటి, కదినిచ్చల్ అంపపుంగోఁలె; యె
న్నయినం దాన జనించువేదనలు; రామా! యార్తరక్షామణీ. ౯౨

నిఘంటుచరిత్రము.

శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు, విజయనగరము.

సంస్కృతభాషలో మిక్కిలి ప్రాచీనమైనదియు నిప్పటికిని వాడుకలో నున్నదియు నగునిఘంటువు వైదికనిఘంటువు. దానికి యాస్కుఁ డనునొకమహర్షి యొకవ్యాఖ్యానమును రచించెను. వేదములయందుఁ బ్రయోగింపఁబడిన సకలసుబంతపదములు తిఙంతపదములు దానియందుఁ బూర్ణముగా సంగ్రహింపఁబడినవి. ప్రాయికముగా నీనిరుక్తమువంటి మఱికొన్నిగ్రంథములు పూర్వకాలమం దుండవచ్చును. కాని యవి యన్నియు నిటీవల నంతరించినవి. ఈ నిరుక్తమందుఁ గర్తృకర్మక్రియలు లేకుండ వేదశబ్దము లన్నియు గుంపులుగుంపులుగా నొకచోటఁ జేర్పఁబడినవి. ఇది యయిదధ్యాయములుగా విభజింపఁబడి యున్నది. వానిలో మొదటిమూఁడధ్యాయములలోను నామవాచకములకుఁ దిఙంతములకుఁ బర్యాయపదగుచ్ఛము లేర్పడియున్నవి. ప్రకరణసందర్భమునుబట్టి యర్థనిర్ధారణముఁ జేయఁదగిన నిష్పన్నశబ్దములపట్టికలు కలవు. పంచమాధ్యాయమందు నానావిధదేవతలనామము లున్నవి. ఈగ్రంథమును రచించినవాఁ డెవ్వఁడో యెవనికిఁ దెలియదు. యాస్కుఁ డీనిరుక్తమను వ్యాఖ్యానమును వ్రాయుకాలమునకే యీ వైదికనిఘంటువు వ్యవహారములో నున్నది. వేదాధ్యయనము నారంభించినవారు దీనిని వాచోవిధేయముగాఁ జేసికొనుటకు వల్లించుచుండిరి. అందువలన దీని కామ్నాయ మని పేరు కలిగినది. "సమామ్నాయ స్సమామ్నాతః సవ్యాఖ్యాతవ్యః। తమిమం సమామ్నాయం నిఘంటవ ఇ త్యాచక్షతే (నిరు 1. 1. 1) సాక్షాత్కృత ధర్మాణః ఋషయో బభూవుస్తే౽సాక్షాత్కృత ధర్మస్య ఉపదేశేన మంత్రా న్సంప్రాహు రుపదేశాయ। గ్లాయంతో౽వరే బిల్మగ్రహణాయ ఇమం గ్రంథం సమామ్నాయిషు వేదంచ వేదాంగానిచ (నిరు. 1-6-5) బిల్మం భిల్మం భాసనమితి నైరుక్తాః (పాణినిచే నిరస్తులైన యనేకవైయాకరణులను యాస్కుఁడు తనగ్రంథమందుఁ జెప్పినను పాణిని పేరెత్తకపోవుటచే యాస్కుఁడు పాణినికంటెఁ బ్రాచీనుఁడని తలంపఁబడుచున్నాఁడు. పాణిని యాస్కశబ్దనిరూపణమునిమిత్తమై తన అష్టాధ్యాయిలో "యస్కాదిభ్యోగోత్రే" II-4-65) అని వ్రాసియుండుటచేఁ బాణిని యాస్కుని

పేరు నెఱింగియున్నట్లు కానుపించుచున్నది. వైదికనిఘంటువునకు యాస్కుని నిరుక్త మొకగద్యవ్యాఖ్యానము. వేదవాఙ్మయమందుఁ బ్రయోగింపఁబడిన శబ్దముల యర్థములనుఁ దెలియఁజేయుట దీని ప్రయోజనము. ఇది వ్యాఖ్యానమే కాదు ఇందులో శబ్దవ్యుత్పత్తులను గుఱించియు దేవతలను గుఱించియుఁ జర్చలు మెండుగా నున్నవి. ఎట్లన; తత్కో వృత్రః। మేఘ ఇతి నైరుక్తాః। త్వాష్ట్రోఽసుర ఇత్యైతిహాసికాః (నిరు 2-6-2) ఋగ్వేదమందు వృత్రశబ్దమునకు మేఘమర్థము "వృణోతే రాచ్ఛాదనార్థాత్ - ఆచ్ఛాదయతి హ్యసౌ కృత్స్నం నభః-"ఇదిగాక లౌకికసంస్కృతమందు వాడుకచేయఁబడు పర్వతపర్యాయము లయిన "అద్రి గ్రావా గోత్ర అశ్మా పర్వత గిరి ఉపల మొదలగు శబ్దము లన్నియు ఋగ్వేదమందు మేఘపరములు. వృత్రునిచేఁ జెఱలో నుంపఁబడిన గోవులను నింద్రుఁడు వానిని జంపి విడిపించె నని ఋగ్వేదములో ననేకఋక్కులలోఁ జెప్పఁబడి యున్నది. ఎట్లనఁగా—"ఇంద్రో వృత్ర మవృణోచ్ఛర్ధనీతిః ప్రమాయినా మమినాద్వర్పణీతిః। అహన్వ్యంసముశధగ్వనేష్వావిర్ధేనా అకృణోద్రామ్యాణాం (3-34-3) వృత్రాయ వజ్ర మీశానః కియేధాః (1-4-29-27) అహన్వృత్రం వృత్రతరం వ్యంస మింద్రో వజ్రేణ మహతా వధేన। స్కంధాంసీవ కులిశేనా వివృక్ణాహిః శయత ఉపపృక్పృథివ్యాః" ఇట్టి ఋగ్వేదగాథలు భాగవతాదిపురాణములయం దింకొకరీతికథలుగాఁ గాలక్రమమున మాఱెను.

ఈ నిరుక్తము ద్వాదశాధ్యాయములుగా విభజింపఁబడి యున్నది. ప్రత్యధ్యాయమందును మూఁడు మొదలుకొని యేడుపాదములవఱకుఁ గలవు. దీనికి రెండు పరిశిష్టాధ్యాయము లున్నవి. వానిలో మొదటిదానికి దుర్గాచార్యుఁ డొకవ్యాఖ్యానమును వ్రాసెను. అవి రెండును నిరుక్తమునకుఁ గొన నున్నవి. అవి యంత ప్రమాణములు కా వని కొందఱాచార్యు లభిప్రాయపడుచున్నారు. పూర్వోక్తమైన ద్వాదశాధ్యాయములు మూఁడుకాండములుగా విభజింపఁబడినవి. 1. నైఘంటుకకాండము-నిఘంటువుయొక్క మొదటి మూఁడధ్యాయములతో సరిగానున్నది. 4, 5, 6 అధ్యాయములు నైగమకాండము. ఇది నిఘంటువుయొక్క నాల్గవయధ్యాయమునకు సరిగా నుండును. 7, 8, 9, 10, 11, 12 అధ్యాయములతో నైగమకాండము సరిగా నున్నది. ప్రథమాధ్యాయమందు, పదములు, నామములు, ఆఖ్యాతములు, ఉపసర్గలు నని వర్గీకరణము చేయఁ

బడినది. ప్రతిశబ్దము వ్యుత్పన్నమా యవ్యుత్పన్నమా? ప్రతిశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తిఁ జెప్పుట శక్య మగునా కాదా? అది యవసరమా యనవసరమా యను విచారణము, నుపసర్గ నిపాతలను గుఱించి విమర్శయు వేదమంత్రముల కర్థ మున్నదా లేదా యను విచారణముఁ జేయఁబడినది.

ఇచ్చట వేదమును గుఱించి కొంచెము ప్రశంసించుట యస్థానము కాదని నాయభిప్రాయము.

వేద మనఁగా నెద్ది? దానికి విషయసంబంధప్రయోజనంబు లెవ్వి? అధికారి యెవ్వఁడు? అను ప్రశ్నముల కుత్తరము లిట్లు చెప్పఁబడుచున్నవి. లోకములో మనుజులు తనకు మేలుఁ గలిగించుకొనుటకుఁ గీడుఁ దొలఁగించుకొనుటకు నుపయోగించు నలౌకికోపాయము నేగ్రంథము బోధించునో దానికి వేద మని పేరు ఇచట నలౌకిక మనువిశేషణమువలన నిది ప్రత్యక్షానుమానములకంటె వేఱైన దని తెలియఁబడుచున్నది. అనుదిన మనుభూయమానము లగుస్రక్చందనవనితాదు లిష్టప్రాప్తిహేతువు లనియు నౌషధసేవాదిక మనిష్టనివారణహేతు వనియు నెల్లవారికిఁ దెలిసినవిషయమే. తానొకవిషయము ననుభవింపఁగాఁ దనకుఁ గలుగు నానందము మఱియొకపురుషుఁ డావిషయమునే యనుభవింపఁగా వానికిఁ గూడ నట్టియానందము కలిగియుండవచ్చు నని తా నూహించుకొనుట యనుమానముచే సిద్ధించుచున్నది. ఇట్లైనచో రాఁబోవుజన్మమందుఁ గలుగుసుఖదుఃఖాదులు కూడ ననుమానముచేఁ దెలియఁబడు నని తలిచెద వేమో; అట్లు కాదు. ఆ విశేషములు మన కీజన్మమందుఁ దెలియవు. జ్యోతిష్టోమాదికర్మ లిష్టప్రాప్తిహేతువు లనియుఁ, గళంజభక్షణత్యాగ మనిష్టపరిహారహేతు వనియుఁ దెలుపఁబడు నీయర్థము నెంతగొప్పతార్కికుఁడైనను వేదవ్యతిరిక్తానుమానసహస్రములచే నైనఁ దెలిసికొనుటకు సమర్థుఁడు కాఁడు. కావున నట్టియలౌకికోపాయమును బోధించునదియే వేద మని వేదమునకు లక్షణముఁ జెప్పినచో సమంజసముగా నుండును.

"ప్రత్యక్షే ణానుమిత్యా వా యస్తూపాయోనబుధ్యతే
ఏతం విదంతి వేదేన తస్మాద్వేదస్య వేదతా"

(ప్రత్యక్షప్రమాణముచేఁ గాని యనుమానప్రమాణముచేఁ గాని యేయుపాయము తెలియఁబడదో యాయుపాయమును దీనిచే మనుజు లెఱుంగుచున్నారు గావున దీనికి వేద మని పేరు) అట్టియుపాయమే వేదమునకు

విషయము. దానిని దెలియఁజేయుటయే దీనికిఁ బ్రయోజనము. ఆయుపాయమునుఁ దెలిసికొనఁగోరువాఁ డధికారి. అయ్యధికారితో నుపకార్యోపకారకభావము సంబంధము. (అధికారి యుపకరింపఁబడువాఁడు. ఉపాయ ముపకరించునది.) నా కెల్లపుడు మే లగును గాక, కీడు తొలఁగును గాక! అనియే ప్రతిమనుష్యునికి లోకములోఁ గోరిక పొడముచుండుట వలన ద్విజులే గాక ద్విజేతరు లగు స్త్రీశూద్రాదులందఱుఁ గూడ వేదమం దధికారము కలవారు కావలసివచ్చురు. కాని స్త్రీశూద్రులకుఁ బూర్వోక్త మగులౌకికోపాయమునుఁ దెలిసికొనుట కభిలాష యున్నను హేత్వంతరముచే వారికి వేదమం దధికారము నిషేధింపఁబడినది. ఉపనయన మైనవానికే వేదాధికారము కల దని చెప్పెడుశాస్త్ర ముపనయనార్హత లేని స్త్రీశూద్రులకు వేదాధ్యయన మనిష్టావహ మని బోధించుచున్నది. అట్లైన యెడ నిష్టప్రాపకము ననిష్టనిరాసకము నగు నయ్యలౌకికోపాయము స్త్రీశూద్రు లెఱుంగుట యెట్లు? దానిమూలముగా వారు తరించుట యెట్లు సంభవించు నని యడిగినచోఁ బురాణాదులనుఁ జదువుకొని వారు తరించెదరు. కావుననే "స్త్రీ శూద్ర ద్విజబంధూనాం త్రయీ నశ్రుతిగోచరా ఇతి భారత మాఖ్యానం మునినా కృపయా కృతం" (స్త్రీలు, శూద్రులు, బ్రాహ్మణాధములు, వేదమును వినఁగూడదు. కావున వారియందు దయగలవాఁడై శ్రీవేదవ్యాసమహర్షి భారతాఖ్యానమును రచించెను.) కాఁబట్టి యుపనయనాధికారము గల త్రైవర్ణికులకే (బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులకే) వేదమం దధికారము, అలౌకికోపాయమును బోధించునది గావున వేదముయొక్క ప్రామాణ్యము స్వతస్సిద్ధము. పౌరుషేయవాక్యము బోధకమైనను బురుషునియం దుండు భ్రమ విప్రలంభాదిదోషములవలనఁ బ్రవర్తించునని యూహింపఁబడియుండుటచే నాదోషములను నివారించుటకది మూలప్రమాణసాపేక్షమై యుండును. వేద మట్లు కాదు, అది నిత్యము గావునఁ గర్తృదోషశంక దానియం దుదయింపదు. పూర్వమీమాంసాసూత్రకర్త యగు జైమిని యీయంశము నిట్లు చెప్పెను. "ఔత్పత్తికస్తు శబ్దస్యార్థేన సంబంధస్తస్యజ్ఞాన ముపదేశః। అవ్యతిరేకశ్చార్థేऽనుపలబ్ధే తత్ప్రమాణం బాదరాయణస్య నపేక్షత్వాత్ (1 అ- 1 పా. 5 సూ) కాని ఋచస్సామాని జజ్ఞిరే ఛన్దాంసి జజ్ఞిరే తస్మాత్ యజుస్తస్మా దజాయత" పు-సూ. అనియును, అస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితం యదృగ్వేదో యజుర్వేద స్సామవేదః"

అనియు శ్రుతులే యీ వేద మీశ్వరునివలన నుత్పన్నమైన దని చెప్పుచుండుట వలన నిదియుఁ గాళిదాసాదికృతకావ్యములవలెనే పౌరుషేయమే. అందుచేతనే బాదరాయణుఁడు "శాస్త్రయోనిత్వాత్" అనుసూత్రముచే వేద మీశ్వరకర్తృక మని నుడివెను." అని పలికెదవేమో దీనికి సమాధానమును జెప్పెద వినుము. "వాచా విరూపనిత్యయా" "అనాదినిధనా నిత్యా వా గుత్సృష్టా స్వయంభువా" ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతులే వేదము నిత్య మని చెప్పుచున్నవి. వేదవ్యాసుఁడు దేవతాధికరణమందు "అత ఏవ చ నిత్యత్వమ్" (1. అ. 3-29 సూ) అనుసూత్రముచే వేదనిత్యత్వమును సమర్థించియున్నాఁడు. "యజ్ఞేన వాచః పదవీయ మాయన్ తా మన్వవిందన్ ఋషిషు ప్రవిష్టాం" అను మంత్రవర్ణ మిందుకుఁ బ్రమాణము. "యుగాన్తే న్తర్హితాన్వేదాన్ సేతిహాసా న్మహర్షయః। లేభిరే తపసా పూర్వ మనుజ్ఞాతా స్స్వయంభువా" అని భారతవచనము. అట్లైనచో బాదరాయణుఁడు శాస్త్రయోనిత్వాధికరణమందు వేదము పరమేశ్వరకర్తృక మనియు దేవతాధికరణమందు నిత్య మనియు నపౌరుషేయ మనియుఁ జెప్పుట పరస్పరవిరుద్ధముగాఁ గానవచ్చుచున్న దే యనఁగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఇచట నిత్యత్వము వ్యావహారిక మని యెఱుంగవలయును. సృష్టికిఁ దరువాతఁ బ్రళయమునకు ముందు వర్తించు కాలమునకు వ్యవహారకాల మని పేరు అట్టికాలమం దీవేదము పుట్టినట్లు నశించినట్లు కానరాదు. కాళిదాసాదికవివిరచితకావ్యములకువలె నీ వేదమున కొకగ్రంథకర్త యున్నట్లు తెలియఁబడదు గావునఁ గాలాకాశాదు లెట్లు నిత్యములో యట్లె యీ వేదముకూడ నిత్యము. ఆది సృష్టియం దీవేదముకూడఁ గాలాకాశాదులవలెఁ బరబ్రహ్మమునుండి పుట్టిన దని వేదప్రామాణ్యమువలననే తెలియవచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి విషయభేదమువలనఁ బరస్పరవిరోధము లేదు- పరబ్రహ్మనిర్దోషమైనదగుటవలన వేదమునకు వక్తృదోషము లేదు. కావున దాని ప్రామాణ్యము స్వతస్సిద్ధము.

వేదముయొక్క యపౌరుషేయత్వసమర్థనము.

జైమినిమీమాంసాశాస్త్రప్రథమపాదమందు వేదాపౌరుషేయత్వము నిట్లు సమర్థించుచున్నాఁడు.

"వేదాంశ్చైకే సన్నికర్షం పురుషాఖ్యాః (1-1-27) చోదనయే లక్షణముగాఁ గలయర్థము ధర్మ మని చెప్పఁబడినది. ఏలయన శబ్దమునకుఁ గలసం

బంధము పురుషకృతము కాదు." అని పలికితివేని దీనిపై నాక్షేపముఁ జెప్పెద వినుము. చోదనలు పౌరుషేయములు, కొలఁదికాలముక్రిందట నీవేదములు రచింపఁబడినవి. వేదము లనఁగాఁ జోదనాసమూహములే కదా? వేదములు పౌరుషేయము లైనపుడు చోదనలు కూడఁ బౌరుషేయములు కావలయును." అని కొందఱు తలంచుచున్నారు. ఏలయన; కాఠక మనియు, కాలాపక మనియు, పైప్పలాద మనియుఁ బురుషనామధేయములచేఁ గొన్ని వేదశాఖలు వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. ఈవేదశాఖల కాపురుషులతో సంబంధము లేనిచో నట్టివ్యవహారము సంభవింపదు. పిప్పలాదుఁడు ముద్గలుఁడు మొదలగువారావేదభాగములను దమశిష్యులకుఁ బలుమా ఱుపదేశించుటచే నట్టిపేరులు వానికిఁ గలిగిన వని చెప్పుట యుపపన్న మని యందువా? అది సరికాదు- విశేషణ మసాధారణ మైయుండవలయును. కర్త యొక్కఁడే, వానియొద్ద ననేకులు నేర్చుకొనియుందురు. కావున నెవ్వరికిఁ దెలియకపోయినను జోదనల కెవ్వఁడో యొకకర్త యుండఁబోలును అందుచేఁ జోదన లక్షణముగాఁగల యర్థము ధర్మ మని చెప్పుట ప్రమాణము కాదు.

అనిత్యదర్శనాచ్చ (1-1-28)

'బబరః ప్రావాహణి రకామయత, కుసురుబిందః ఔద్దాలకి రకామయత', ఇత్యాదివాక్యములలో జననమరణములు గల ఉద్దాలకపుత్రుఁడు మొదలగు వారు పేర్కొనఁబడియుండుటచే వీరికంటెఁ బూర్వ మీవేదము లేనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అందుచే నిది యనిత్యము.

సిద్ధాంతము.

ఆఖ్యా ప్రవచనాత్ (1-1-30)

కఠుఁ డనువానిచే నీగ్రంథభాగము రచింపఁబడెను, కావున, దీనికి కాఠక మని పేరు కలిగిన దని పూర్వపక్షములోఁ జెప్పఁబడెను. అది సరిగాదు. ఈశాఖను కఠాదు లనన్యసాధారణ మగు ప్రవచనమునుఁ జేయుచుండుటచే దీని కాపేరు కలిగినది. వైశంపాయనుఁడు సర్వశాఖల నధ్యయనముఁ జేసెననియు, కఠుఁ డొక్కఁడియీశాఖనే యధ్యయనముఁ జేసెననియు స్మృతులలో జెప్పఁబడియున్నవి. ఆకఠుఁ డనేకశాఖల నభ్యసించినవారిసన్నిధిలో నీయొక్క శాఖనే చిరకాలము నేర్చుకొని ప్రవచనము చేసియుండుటచే దీనికిట్టివిశేషణ ముకలుగుట యుపపన్నమే.

పరంతు శ్రుతిసామాన్యమాత్రమ్ (1-1-31)

ప్రవాహణి యనుదానికి సమాధానము చెప్పఁబడుచున్నది. ప్రవాహణుఁ డనునొకపురుషుఁ డున్నయెడల వానియపత్యము ప్రావాహణి యని సిద్ధించును. ఆపేరుగల పురుషుఁడే లేఁడు. "ప్ర" అనుదానికిఁ బ్రకర్షమనియర్థము. "వహ్" ధాతువునకు "పొందించుట" అనియర్థము. హెచ్చుగా మోయువాఁడని దీనిసముదాయార్థము. ఇకారము "మారుతి, రావణి" ఇత్యాద్యపత్యార్థమందు సిద్ధించిన ట్లిచటఁ గ్రియకుఁ గర్త్రర్థమందు సిద్ధించినది. కావున నెవఁడు విస్తారముగా మోయువాఁడో వాఁడు ప్రావాహణి యనంబడును. బబర యనునది యనుకరణశబ్దము. అందువలన నెద్ది నిత్యమగు నర్థమో దానినే యీబబరప్రవాహణిశబ్దములు తెలుపుచున్నవి.

కృతేవా వినియోగస్స్యాత్కర్మణస్సంబంధాత్ (1-1-32)

ఈవేదము వెఱ్ఱివానిమాటవంటిది కాదని మన మెట్లు తలంపఁగలము, ఏమనఁగా—"వనస్పతయ స్సత్రమాసత" (వృక్షములు సత్రయాగము నొనర్చెను) "సర్పాస్సత్రమాసత" (సర్పములు సత్రయాగమును జేసెను.) "జరద్గవో గాయతి మత్తకాని" (ముసలియెద్దు పాటలు పాడుచున్నది) ఇది యంతయు ననుపపన్నముగా నున్నట్లు తోఁచుచున్నది. అను పూర్వపక్షము రాఁగా సమాధానము. ఇది యనుపపన్న మైనయెడల "అగ్నిహోత్రం జుహుయాత్స్వర్గకామః" అనువాక్యములు కూడ ననుపపన్నములు కావలసివచ్చును. "వనస్పతయ స్సత్ర మాసత" ఇత్యాదివాక్యము లనుపపన్నములు కావు. ఇవి సత్రయాగమును స్తుతించువాక్యములు. అచేతనములగువృక్షములే సత్రయాగ మొనరించినపుడు విద్వాంసులగు బ్రాహ్మణులు దీని ననుష్ఠింపవలయు నని చెప్పెడిదేమి? ఇట్లు వేదభాష్యకర్త యగు విద్యారణ్యుఁడు ఋగ్వేదభాష్యోపోద్ఘాతమం దీవేదమునుగుఱించి నానావిధపూర్వపక్షములనుజేసి వానికి విపులముగా సమాధానములను జెప్పెను. వాని నన్నింటి నిచట వ్రాసినచో గ్రంథవిస్తర మగు నని విరమించితిని.

నిఘంటుశబ్దవ్యుత్పత్తి.

"తే నిగన్తవ ఏవ సన్తో నిగమనా న్నిఘణ్టవ ఉచ్యన్త ఇ త్యౌపమన్యవః"

ఉదాహృతా స్సమామ్నాతా నిర్వచనప్రసంగతో నిరుచ్యన్తే। య ఏతే సమామ్నాతా గవాదయ స్త ఏతే మంత్రార్థం నిగమయిత్వా న్నిగన్తవ

స్సన్తో నిగమనా ద్ధేతో ర్నిఘణ్టవ ఉచ్యంత ఇ త్యౌపమన్యవః । ఇ త్యేవ మర్థం నిగమయిత్యృత్వా న్నిగన్తవ ఏతే సమ్పన్నాః సంతో౽తిపరోక్షవృత్తినా శబ్దేన గకారస్థానే ఘకారం కృత్వా తకారస్థానే చ టకారం కృత్వా వర్ణ వ్యాపత్త్యాదిలక్షణమ్ అథాప్యాది విపర్యయ ఇత్యేవ మాది తదేతత్పరోక్షాతి పరోక్షవృత్తిషు యథాసంభవం ద్రష్టవ్యమ్ । త్రివిధాహి శబ్దవ్యవస్థా । ప్ర త్యక్షవృత్తయః పరోక్షవృత్తయః అతిపరోక్షవృత్తయశ్చ । తత్రోక్తక్రియాః ప్రత్యక్షవృత్తయః । అంతర్లీనక్రియాః పరోక్షవృత్తయః । అతిపరోక్షవృ త్తిషు శబ్దేషు నిర్వచనాభ్యుపాయః తస్మాత్పరోక్షవృత్తితా మాపాద్య ప్రత్య క్షవృత్తినా శబ్దేన నిర్వక్తవ్యాః । తద్యథా నిఘంటవ ఇత్యతిపరోక్షవృత్తిః । నిగంతవ ఇతి పరోక్షవృత్తిః । నిగమయితార ఇతి ప్రత్యక్షవృత్తిః । యస్మా న్నిగమయితార ఏతే నిగంతవ ఇతి నిఘంటవ ఇ త్యుచ్యంతే। ఉక్తంచ । వర్ణా గమో వర్ణవిపర్యయశ్చ ద్వౌచాపరౌ వర్ణవికారనాశౌ । ధాతోస్తదర్థాతిశ యేన యోగ స్తదుచ్యతే పంచవిధం నిరుక్తమ్ ।" వక్ష్యతి చా య మపి వర్ణ విపర్యయ వర్ణ వ్యాపత్తిలక్షణమ్ తఏతే నిగంతవః సంతో నిఘంటవ ఉచ్యన్తే ఇత్యేవ మతిపరోక్షవృత్తయో నిర్వక్తవ్యాః । ప్రాయేణ చోణాదిషు పరోక్ష వృత్తయ శ్శబ్దా శ్చింత్యంతే । తత్ర తేషాం లక్షణ ముపేక్షితవ్యమ్। యేషా మపి లక్షణం నాస్తి । తేషా మపి తత్ర కల్ప్యమ్ । అపరిసమాప్తా హ్యుణా దయ ఇతి లక్షణవిదః ప్రతిజానతే । సర్వథా పి లక్షణాసంభవే పృషోదరాది పాఠసిద్ధిరేవ ద్రష్టవ్యా । తత్రహి యథాధ్యయనమేవ శబ్దా స్సాధీయసో భ వంతి । అభివ్యాహారానభిభూతా యేతి హి లక్షణవిదో మన్యంతే । ఇత్యౌప మన్యవ ఆచార్యో మన్యతే ఇతి వాక్యశేషః । ఉపరతమన్యు రుపమన్యుః । తస్యాపత్య మౌపమన్యవః । కీర్తిప్రథనార్థ మౌపమన్యవగ్రహణం ।

అపి వాహననాదేవ స్యు స్సమాహితా భవంతి। అపి చైవం యథోక్తం । అపిచైవ మన్యథా నిఘంటవ స్స్యుః । కథమితి । ఆహననాదేవ । ననిగమనా దిత్యభిప్రాయః । విద్యమాన మపి నిగమన మవివక్షిత మేతస్మి న్పక్షే । అనేక క్రియాయోగేపి హ్యతికాంశ్చిదేవక్రియా మంగీకృత్య నామధేయప్రతిలంభో భవతి । కిమేతే హ్వాహతమితి । ఉచ్యతే । సమాహతా భవంతి । సమః స్థానే నీ త్యేవ నియుక్తః । దర్శయిష్యతి చా య ముపసర్గవ్యత్యయం నిరిత్యేవ సమి త్యేతస్య ఇతి । అత్ అవిద్యమాన ఏ వాథ్యాహృతో మర్యాదార్థ ప్రకాశ

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషద్వార్షికసభావృత్తాంతము.

ప్రజోత్పత్తి, ఆంగీరస సంవత్సరముల వార్షికసభ 1933 సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెల ది 15-16 తేదులలో రాజమహేంద్రవరమున, ఇన్నీసుపేట-బాబ్జిసినీమాహాలులో జరిగినది. ఆసభకు విద్యాధికులుఁ, పండితులు, భాషాభిమానులు, న్యాయవాదులు, నుపాధ్యాయులు, నున్నతోద్యోగులు, నధికారులు మొదలగుపౌరులు స్త్రీపురుషు లనేకులు విచ్చేసిరి. ఇతరగ్రామముల నుండియుఁ బలువురు భాషాభిమానులుఁ బండితులును దయచేసిరి. వారిలోఁ గొందఱి నామములీక్రిందఁ జూపఁబడుచున్నవి.

రాజమహేంద్రవరపౌరులు.

మ॥రా॥శ్రీ ఆంధ్రభీష్మ న్యాపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.
,, న్యాపతి బలరామదాసుపంతులుగారు, బి.ఏ., బి.ఎల్. డిస్ట్రిక్టుజడ్జి
,, వేపా పూర్ణయ్యపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్. సబుజడ్జి.
,, పి. వి. గోవిందరావునాయఁడుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్. ఛైర్‌మన్.
,, కనుపర్తి శ్రీరాములుగారు.
,, డాక్టరు. పాలకోడేటి గురుమూర్తిగారు.
,, చింతా దీక్షితులుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.
,, ఎఱ్ఱగుంట్ల సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ.
,, వెన్నేటి రామచంద్రరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
,, వడ్డాది అప్పారావుగారు, బి. ఏ; బి. ఎల్.
,, తాళ్లూరి విజయరామయ్యగారు, బి. ఏ. బి. ఎల్.
,, నిడమర్తి జలదుర్గాప్రసాదరావుగారు.
,, తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు.
,, చంద్రాభట్ల రామమూర్తిగారు.
,, నాళం కృష్ణారావుగారు.
,, బూరెల నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.
,, ఉభయభాషాప్రవీణ- రావూరు వేంకటసుబ్బమ్మగారు.
,, ,, కందర్పలక్ష్మీకాంతముగారు.
,, ,, బత్తుల కామాక్షమ్మగారు.

„ సౌభాగ్యమ్మగారు.
„ తెలికిచెర్ల రంగనాయకమ్మగారు, బి. ఏ, ఎల్. టి.

ఇతరగ్రామములవారు.

„ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రులుగారు, విశాఖపట్టనము.
„ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, రాయవరము.
„ అల్లమరాజు రంగశాయికవిగారు, పిఠాపురము.
„ పెద్దింటి తిరువేంగళాచార్యులుగారు, గుంటూరు.
„ డాక్టర్. యస్. కృష్ణస్వామిఅయ్యంగార్, ఎం. ఏ., చెన్నపురి.
„ కేశవరపు కామరాజుగారు, పెద్దాపురము.
„ చక్రావధానుల మాణిక్యశర్మగారు, ముత్యాలపల్లి.
„ మసర్ల శేషాద్రిశాస్త్రిగారు, చామర్లకోట.
„ కల్లూరి రామచంద్రమూర్తిగారు, బి. ఏ. కొవ్వూరు.
„ కొల్లూరి సుబ్బారావుగారు, పిఠాపురము.
„ సూరపరపు పురుషోత్తమశాస్త్రిగారు, కాకినాడ.
„ బొడ్డు బాపిరాజుగారు, ఏలూరు.
„ రుద్రరాజు నరసింహరాజుగారు, పోడూరు.
„ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు, చీరాల.
„ నడింపల్లి జగన్నాథరావుగారు, నర్సారావుపేట.
„ కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ, కాకినాడ.
„ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు, కాకినాడ.
„ ఓండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, పిఠాపురము.
„ సూరుకుచ్చి కృష్ణమూర్తిగారు, ఏలూరు.
„ పేర్వేల నరసింహముగారు, పిఠాపురము.
„ ఉమర్ అలీషాకవిగారు, పిఠాపురము.
„ మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు.
„ పిలకా గణపతిగారు.
„ తల్లావఝుల శివశంకరశాస్త్రిగారు

ది 15 తేది శనివారము ఉదయమున బ్రా॥ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము గారి యుపనిషద్వాక్యములతో సభ ప్రారంభింపఁబడినది. బ్రా॥ మద్దాలి వేంకటా

చలముపంతులు బి. ఏ., బి. యల్. గారి కుమారుఁడు సంస్కృతధ్యాన శ్లోకములుచదివినపిమ్మట ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు కార్యగౌరవమున గ్రామాంతరమున కేగియుండుటచే వారువ్రాసినజాబును స్వాగతోపన్యాసమును బ్ర॥ రాళ్లబండి సుబ్బారావుఎం.ఏ. గారు చదివిరి. జయంతి రామయ్యపంతులు బి.ఏ.,బి.ఎల్. గారు, బుర్రా శేషగిరిరావుపంతులు ఎం.ఏ. గారు శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వేంకట శాస్త్రిగారును, కొంత సభాధ్యక్షులగు సూక్తిసుధానిధి వడ్డాది సుబ్బరాయుఁడు గారి గుణగణము ప్రశంసించిన యనంతరము వారగ్రాసనము నధిరోహించి కొంతముచ్చటించి వృద్ధులగుటచేఁ దమ యధ్యక్షోపన్యాసమును, ఆహ్వాన సంఘకార్యదర్శులలో నొకరగు బ్ర॥ మద్దాలి వేంకటాచలముపంతులు బి. ఏ. బి. ఎల్. గారిచేఁ జదివించిరి. అనంతరము శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు (విజయనగరము) నిఘంటుచరిత్రము బ్ర॥ కోరాడ రామకృష్ణయ్య ఎం.ఏ. గారు (చెన్నపురి) ఆంధ్రభాష, వర్తమానార్థకచువర్ణకము- జటావల్లభ పురుషోత్తముగారు బి. ఏ. (కొవ్వూరు,) ఆంగ్లమునుండి యాంధ్రమింకను గ్రహింపవలసిన విషయము బ్ర॥ కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రిగారు (సాలూరు) ఆంధ్రి, తద్విశిష్టత- బ్ర॥ నేరెళ్ల నారాయణమూర్తిగారు (పాలకొండ) ఆంధ్రసాహిత్యము- బ్ర॥ టేకుమళ్ల అచ్యుతరావు ఎం. ఏ గారు (రాజమహేంద్రవరము) అల్లసాని పెద్దన్న- మనుచరిత్రము అను వ్యాసములం జదివిరి. అంతటితో నుదయము సభ ముగిసినది.

మధ్యాహ్నము- బ్ర॥ సాగి వేంకటనరసింహము ఎం. ఏ. గారు (రాజమహేంద్రవరము) ఆంధ్రవాఙ్మయమున నవలంబింపఁదగిన నూతనగద్యరీతులు- శ్రీమాన్ యీయుణ్ణి వీరరాఘవాచార్యులు బి. ఏ. గారు (విజయనగరము) చిత్రకవి-భోజునిశృంగారప్రకాశము బ్ర॥ బోడపాటి శివరామశర్మగారు (రాజమహేంద్రవరము) బొబ్బిలియుద్ధనాటకములు- మ॥ జి జాషువాకవిగారు (వినుకొండ) నేను ఆంధ్రుఁడను అనుపద్యములం బఠించిరి. బ్ర॥ పుల్య ఉమామహేశ్వరశాస్త్రిగారు పంపిన, ఆంధ్రభాషాస్వరూపవిచారము, బ్ర॥ జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణగారు ఎం.ఏ.బి.ఎల్. (చెన్నపురి) పంపిన- సారసత్వము, ముక్తిసాధనము-అను వ్యాసములు చదివినట్లామోదింపఁబడినది.

ది 16 తేది, ఆదివారము ఉదయమున- నాళము వారి సత్రములోఁ బరిషత్కార్యనిర్వాహకసభ జరిగినది. తదనంతరము సినీమాహాలులో శతావ

ధాని శ్రీపతి త్ర్యంబకరావుగారు (బెజవాడ) ఆంధ్రభారతీవాంఛ యనుపద్యములం జదివిరి. బ్ర॥ శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు (రామచంద్రపురము) నన్నయభట్టు, భారతము- కే. కృపానందముగారు (కాకినాడ) ప్రాథమికవిద్య. జి జాషువాకవిగారు ఆంధ్రకవులు, భావచిత్రములు- విద్వాన్ కత్రిసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు (ఇచ్ఛాపురము) ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయము, మ॥ బండారు తమ్మయ్యగారు (కాకినాడ) శ్రీనాథకవిప్రయోగములు- అను వ్యాసములు చదివిన పిమ్మట నుదయపుసభ ముగించిరి.

మధ్యాహ్నము—ఉభయభాషాప్రవీణ బత్తుల కామాక్షమ్మగారిచే నిర్వహింపఁబడుచున్న వైశ్యసేవాసదనమునందలి వైశ్యబాలిక లిరువురు సంగీతముపాడి కొన్నిసంస్కృతశ్లోకములు చదివి సభ్యుల నానందపఱిచిరి. ఉభయభాషాప్రవీణ చల్లగణపతిశాస్త్రిగారు, అధునాతనకవిత్వము- బ్ర॥ కొత్రశ్యామల కామశాస్త్రిగారు, శిష్ట్లు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి చరిత్రము-అను వ్యాసములం జదివిరి. బొబ్బిలియుద్ధనాటకములయందలి విజయరామరాజు పాత్రపోషణవిషయమై కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు, శతావధానులు చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు కవిరాజ వత్సవాయ వేంకటనీలాద్రి రాజుగారును గొంతముచ్చటించిరి. తెలికిచెర్ల వేంకటరత్నము ఎం. ఏ. గారు మాతృభాష. పరభాష- యను వ్యాసముం జదివిరి. జ్వాలాపత్రికా సంపాదకు లగు ముద్దుకృష్ణగారు భావకవుల యభిప్రాయములం గొన్నిటిం దెలిపిరి. బ్ర॥ పేలూరిపాటి రామభద్రచయనులుగారు లక్ష్మీపతిసోమయాజి భారత వ్యాఖ్యానముద్రణముంగూర్చి కొంత దెల్పిరి. శ్రీమాన్ వింజమూరి రామానుజాచార్యులుగారు (చామర్లకోట) కొంతవిద్యాప్రశంస కావించిరి.

ఆహ్వానసంఘమువారును బరిషత్తువారును నన్యోన్యప్రశంసలుగావించిన యంతట సభజరుగుటకై పలుతెఱఁగుల సాయపడినవారి నుగ్గడించుచు వందనంబులర్పించి సంపూర్తిచేసిరి.

కార్యక్రమములోని కొందఱురాలేదు. కొందఱు పంపినవ్యాసములు సకాలమునకుఁ జేరలేదు. ఆయావ్యాసములలో ముఖ్యములయినవి పరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడును.

గ్రంథస్వీకారము.

---

(1) శ్రీరామచక్రవర్తి, అను కోసలసామ్రాజ్యము:—కాకినాడ వాస్తవ్యులు బ్ర॥ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు బి. ఏ., బి. ఎల్. గారు రచించిన శ్రీరామచక్రవర్తిని గుఱించిన యాఱంకముల నాటకము. భవభూతిమహాకవి యుత్తరరామచరితనాటకమునకే సుబ్బారావుగారు కొంతకథాసంవిధానములో మార్పులుచేసి మనోహరముగా వచనములో రచియించి యున్నారు. కీ. శే. వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారి యాంధ్రీకృతోత్తర రామాయణమును జక్కఁగజదివి దానింబట్టి యిద్దానిని సిద్ధముచేసితి మని విజ్ఞప్తిలోఁ గవిగారు తెల్పియున్నారు. ఈనాటకమునుగూర్చి విశేషించి మనము విగ్గుతీయ శ్రమపడనక్కఱలేదు ఉపోద్ఘాతమును వ్రాసిన మదరాసు విశ్వవిద్యాలయాంధ్రపండిత పరిషదధ్యక్షులైన శ్రీయుత వేమవరపు రామదాసుపంతులుగారు-నాటకములోఁ గవిగారుచేసిన మార్పులను, తెచ్చిన మెఱుఁగులను నాలుగు ముక్కలలో తెల్పియున్నారు దాని నీక్రిందనిచ్చుచున్నాము.

"సీతావిషయక మగు నపవాదమునకు హేతువు భవభూతికృత గ్రంథంబున సుదృఢంబుగాదు. అద్దానికిఁ బ్రస్తుతగ్రంథమున సహేతుకంబగు స్థితి చక్కఁగఁ గల్పింపఁబడినది. విష్ణుశర్మ కొమారుఁ డగు బాలునిమృతికిని శంబూకుని శిక్షకును, సీత యపవాదంబునకును నేకీకరణంబగు నొక్కకల్పన మిందుఁ బొందుపఱుపఁబడి యుండుట వస్తురచక మ్కిలి నైపుణ్యంబున నెఱవేర్పఁబడి యున్నదని చెప్పవచ్చును. భవభూతిగ్రంథమున రాముఁ డశ్వమేధమును సంకల్పించుట కనివార్యంబగు నావశ్యకత గన్పించదు. ఇందలి శ్రీరామచక్రవర్తి ప్రజారక్షణార్థ మశ్వమేధము చేయక తప్పదాయెను. అద్దాననిందుఁ దక్కినకథ యంతయు స్వాభావికమై విషయమునుండి విషయము చక్కఁగ వెలువడుచున్నది. కుశలవుల యుద్ధమును నిరూపించుపట్లఁ గవి యనేకవిధముల భవభూతికల్పనకు మెఱుఁగువెట్టి యున్నాఁడు. శంబూకునివధకయి కవికల్పించిన హేతువు సార్వజనీనాంగీకారమును బడయఁగలదు. ఇంతయేల కథాశరీరమునందలి ప్రత్యవయవమును జక్కగా నొకదానితో నొకటి సంబంధించి సమమైన పుష్టి నొసంగి రామణీయకము గొల్పుచున్నది." అని.

ఈనాటకములో శూర్పణఖ, లవణాసురుఁడు గల్పించుకొనివచ్చి యితివృత్తమునఁ గొంత క్రొత్తదనమును బ్రదర్శించిరి-చదివినం గాని మాటలవలనఁ బాఠకులకు గ్రంథవిస్తరమే కాని తృప్తికలుగదు. దీనివెల 0-12-0.

ఈ క్రింది మూఁడు గ్రంథములును విజయనగరము మహారాజావారి కళాశాలలోఁ బ్రధానసంస్కృతోపాధ్యాయులు శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు దయతో నంపిరి.

(1). ఆంధ్రశ్రీహర్షచరిత్రము- బాణభట్టవిరచితము లయిన గద్యకావ్యములలో నొకటి యైన హర్షచరిత్రమునకుఁ దెనుఁగు- బాణభట్టు దీనిని రచించి పిమ్మట కాదంబరిని బ్రారంభించి ప్రథమభాగమును ముగించి మరణించినఁ దర్వాత నతనికుమారుఁ డుత్తరభాగమును రచించెను. హర్షచరిత్రము కాదంబరివంటి మృదుమధురపాకమునఁ బడలేదు. దీని నాంధ్రీకరించుట శ్రమసాధ్యమే యనుక శతావధానులు తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు సరస్వతీపత్రికలో దీనిని మూఁడుచ్ఛ్వాసములు మాత్రమే తెనిఁగించి ప్రకటించిరి. మన యాచార్యులువారు పూర్తిగాఁ దెనిఁగించి ప్రకటించి లోకమునకు మహోపకారమొనర్చిరి. రత్నావళి, ప్రియదర్శన, నాగానందములను నాటకముల రచించిన హర్షవర్ధనుఁడను నుత్తరహిందూస్థానము నేలిన ప్రభువును దీనికథానాయకుఁడు. ఇది వాస్తవచరిత్రము. ఇందలి శ్లేషలుమున్నగువని తెనుఁగునకుఁ దెచ్చుట సాధారణపండితులవలనఁగాదు బాణునిగాంచి రాజు "మహానయ భుజఙ్గః"అని నిరాదరముచూపిన-కవి, "కామేభుజఙ్గతా" అనినట్లున్నది. కామే భుజఙ్గతా యను దానిని దెనుఁగులోనికిఁదెచ్చుటకష్టమే "ఏది నాభుజంగత" అన్నఁజాలదు. కాని యంతకంటెఁ జేయునది కనఁబడదు. ఇట్టివానిలో ముఖ్యార్థమునే తీసికొనవలయును గాని తక్కిన విలువులు వదలివేయకతప్పదు. శ్రీ వేంకటరమణాచార్యులుగారు కావుననే పట్టుదలతో నెనిమిదియుచ్ఛ్వాసములను దెనిఁగించి ప్రకటించిరి.

ఈగ్రంథము బ్ర॥ ఏచూరి నరసింహముపంతులు ఎం.ఏ. గారికిఁ గృతియీఁబడినది. కళాశాలలోఁ బాఠ్యగ్రంథముగా నియమింపఁ బడఁదగిన గ్రంథమిది. 158 డెమ్మీపుటలు వెల రు ౧.

(2) శ్రీకృష్ణచరిత్రము.—ఇదియొక చక్కని వచన కావ్యము. శ్రీకృష్ణుని
యవతారనిమిత్తకథనము మొదలు, శ్రీకృష్ణుఁడు కుచేలుని కైశ్వర్య మొసంగువఱ
కుఁగల భాగవతకథలననుసరించి చక్కఁగా వ్రాయఁబడినది ఆంధ్ర భాగవతముం
జూచియే యీకథలు వ్రాయఁబడినట్లు "దేవా! విదర్భదేశాధీశ్వరుండైన
భీష్మకుండను రాజు గలఁడు. ఆరాజుకూఁతురు రుక్మిణియను కన్యకామణి. అయ్యిం
దువదన నీపదదాస్యం బవలంబింపఁగోరి వివాహమంగళ ప్రశస్తంబైన యొక్క
సందేశంబు నీకు విన్నవింపుమని పుత్తెంచె నవధరింపుము. ఏ నీకళ్యాణగుణంబు
లు కర్ణంబులసోఁక దేహతాపంబులు శాంతించునో, ఏనీదివ్యమంగళ విగ్రహం
బీక్షింపఁ గన్నులకఖిలార్థలాభంబు గలుగు"నని యిట్లచ్చటచ్చట గనఁబడుచు
న్నవి. 158 డెమ్మీపుటల గ్రంథము. వెల రు ౧.

(3) అలంకారశాస్త్రచరిత్రము:—ప్రథమభాగము. ఇందలంకారశాస్త్ర
మునుగూర్చి సంపూర్ణచరిత్రము గలదు. అలంకారము లెంతకాలమునుండివాడు
కలో నున్నవో తెల్పియున్నారు. అలంకారశాస్త్రములను రచించినకవులు—
మేధావి, ధర్మకీర్తి, భట్టు, భామహుఁడు, (ఈతనిది కావ్యాలంకారము, దానింగూర్చి
యాతనికాలముంగూర్చినచర్చలు) ఉద్భటుఁడు, భట్టోద్భటుఁడు, వామనుఁడు,
(ఇతనికావ్యాలంకారసూత్రములు) రుద్రటుఁడు (కావ్యాలంకారము) రాజశే
ఖరుఁడు, (కావ్యమీమాంస) అర్వాచీనాలంకారికులు. అలంకారశాస్త్రోత్పత్తి-
లోకమున దానివ్యాప్తిమున్నగు విషయము తత్తత్సందర్భములననుసరించి విపుల
ముగా వ్రాయఁబడినవి. విద్యావిషయమైనగాథ యేదియును విడువకుండఁ దమ
తమ గ్రంథములలోఁ గవులెక్కించియున్నారు. చూడుఁడు.—

లేఖనసామగ్రి-ఒకపెట్టె, సుద్దముక్కలు, ఫలకము, తాళీపత్రములు,
భూర్జపత్రములు, కలములు, సిరాబుడ్లు, తాళపత్రములు, ఇనుపమేఁకులు
(అనఁగాగంటములు) కవితనయొద్దనుంచుకొనవలెనని రాజశేఖరుఁడు చెప్పెను.
చూ. 192 పుట.

ప్రాచీనభారతీయులసంభాషణరీతి, పఠనరీతి:—కాశికిఁ దూర్పుననున్న
మాగధులు నింకమఱికొందఱు సంస్కృతభాషనుజక్కగమాటలాడువారు కాని
ప్రాకృతభాష నెఱుంగరు. గౌడదేశస్థుఁడు ప్రాకృతభాషను బాగుగామాటలాడ
నేరఁడు... గౌడబ్రాహ్మణుని యుచ్చారణ స్పష్టముగానుండదు... రసమెద్దియై
యుండినను కర్ణాటదేశస్థులు మాటకొనను టంకాశనతో సగర్వముగాఁ జదు

పుదురు. ద్రావిడులు గద్యమునుగాని పద్యమునుగాని రాగముతోఁ జదువుదురు. సంస్కృతభాషాద్వేషముగల లాటదేశస్థులు లలితమైన జిహ్వలతోఁ బ్రాకృతమును జక్కగా మాటలాడుదురు... కాశ్మీరదేశస్థులు సరస్వతీ కటాక్షముచే మంచికవులైనను వారియుచ్చారణ మెంతమాత్రమును స్పష్టముగానుండదు. ఉత్తరపథమందున్న కవులు మంచిసంస్కారము గలవారైనను ముక్కుతోమాటలాడుదురు. పాంచాలదేశకవుల కావ్యపాఠము సంపూర్ణవర్ణరచనతోఁ గూడి యతివిభక్తమై శ్రావ్యమైయుండును." ఇట్లని కావ్యమీమాంస సప్తమాధ్యాయమున నున్నదట-

ఇట్టి విషయము లెన్నో యీయలంకార శాస్త్రచరిత్రమునఁ గలవు. భాషాభిమానులు ఆచార్యులుగారి ద్వితీయభాగమునుగూడఁ త్వరలోఁ బ్రకటించునట్లు ప్రథమభాగముం జదివి ప్రోత్సహింతురుగాక. 200 పుటలు. వెల రు ౧.